

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ЖИТОМИРСЬКА ПОЛІТЕХНІКА»

ФАКУЛЬТЕТ БІЗНЕСУ ТА СФЕРИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ ТА ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

 Гоцька Альона Володимирівна
(студент групи ЗФБС-22-М)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

(представлена на здобуття ступеня вищої освіти «магістр»
спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітньо-професійна програма «Фінанси, банківська справа та страхування»)

Завідувач кафедри фінансів та
цифрової економіки
д.е.н. проф. Н.Г. Виговська.

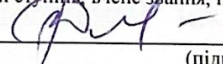
(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Науковий керівник
к.е.н., доц. Довгалюк В.В.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Рецензент

д.філос. Захаров Д.М.

(науковий ступінь, вчене звання, прізвище та ініціали)

(підпис)

Житомир 2023

Анотація

Гоцька А.В. Особливості екологічного оподаткування в Україні. – Рукопис.

Магістерська робота представлена на здобуття освітнього ступеня «магістр» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» спеціальності 072 «Фінанси банківська справа та страхування». – Державний університет «Житомирська політехніка», Житомир, 2023.

Дослідження присвячено висвітленню головних проблем оподаткування та розробці вдосконалення шляхів покращення екологічного оподаткування на основі міжнародного досвіду.

В роботі представлено основи функціонування єдиного податку, детально розглянута еволюція податку в Україні, розкрито структуру надходжень екологічного податку до бюджету, здійснено аналіз динаміки надходжень до бюджету та на прикладі областей України, більш детально висвітлено значення частки екологічного податку в доходах бюджету та запропоновано шляхи її підвищення.

Ключові слова: структура, аналіз, динаміка, надходження, екологічний податок, бюджет, доходи.

Annotation

Hotska A.V. Features of ecological taxation in Ukraine. – Manuscript.

Master's thesis is represented on reception of an educational degree «master» field of knowledge 07 «Management and administration» of specialty 072 «Finance banking and insurance». – Zhytomyr Polytechnic State University, Zhytomyr, 2023.

The study is devoted to highlighting the main problems of taxation and developing ideal improvement paths environmental taxation on the basis international experience.

The work presents the basics of the functioning of the single tax in detail notice of the evolution of the tax in Ukraine, the structure of revenues was disclosed ecological tax to the budget, an analysis of the dynamics of revenues to the budget was carried out and on the example of the regions of Ukraine, more the importance of the share of environmental tax in budget revenues is detailed and proposed ways of increasing it.

Keywords: structure, analysis, dynamics, income, environmental tax, budget, revenues.

Зміст

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПОДАТКУ	9
1.1.Економічна сутність цілі та завдання екологічного податку	9
1.2.Еволюція екологічного оподаткування в Україні.....	18
1.3.Характеристика основних функцій екологічного податку в Україні	24
РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ	29
2.1.Структура надходжень екологічного податку до бюджету.....	29
2.2.Екологічний податок у доходах бюджету, частка екологічного податку у доходах бюджетів.	35
2.3. Динаміка надходжень екологічного податку у розрізі областей України.	47
ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ	55
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:	60

Актуальність теми дослідження. Серед світових проблем в сучасному світі одними з найбільш поширених є екологічні проблеми, оскільки вони проникають в різні сфери суспільного життя, багато в чому визначають особливості сталого розвитку кожної держави. За останні роки в результаті швидкого розвитку науково-технічного прогресу і великого використання природних ресурсів зростає ступінь їх виснаження і забруднення в наслідок чого і виникає заповідання шкоди навколишньому середовищу. Однак не варто забувати, що найпершою необхідністю для кожного з нас повинно бути середовище, в якому ми живемо .

В даний час людство вже дійсно усвідомило важливість дбайливого ставлення до навколишнього природного середовища. Закони, за якими діє природа, були завжди, і лише тепер люди практично усвідомили їх суперечливий зв'язок з основними напрямками соціального життя, намагаючись щось зробити, виправити зіпсоване, не допустити і обмежити подальше руйнування природи.

Структура економіки України, що розвивалася десятиліттями, не відповідала в багатьох регіонах їх інтегральному потенціалу. При цьому не враховувались об'єктивні потреби й інтереси людей, що там проживали, та економіко-екологічні можливості конкретної території. Провідними галузями економіки України є енергетика, гірничо- та вугледобувна, хімічна промисловість, машинобудування. Фізично й морально застаріле устаткування в цих галузях обумовило інтенсивне використання енергії, води, землі та частково не контрольовані викиди забруднюючих речовин у всі компоненти природи.

Основним завданням для забезпечення майбутнього людству постає необхідність реорганізація економіки таким чином, щоб промислова діяльність людини повністю інтегрувалася в ефективну екологічну інфраструктуру. Успішний розвиток залежатиме від впровадження раціональної екологічної політики та нових підходів до вирішення глобальних проблем, зокрема

запровадження інноваційних економічних механізмів. Одним із дієвих економічних інструментів екологічної політики, що дає змогу вирішувати загальні питання, а також стимулювати скорочення обсягів викидів забруднюючих речовин і формувати у забруднювачів більш свідоме ставлення до природних ресурсів, є екологічні податки та екологічне оподаткування.[56]

Одним з економічних методів є екологічне оподаткування. Проблеми екологічного оподаткування ніколи не були в центрі уваги вітчизняної податкової нормотворчості. Обкладення платежами діяльності, яка прямо експлуатує ті чи інші ресурси навколишнього природного середовища, по суті не змінювалася ще з кінця минулого століття. Суттєвої різниці між теперішнім екологічним податком та чотирьох колишнім збором за забруднення навколишнього природного середовища навряд чи вдасться знайти.

Відзначимо, що українське законодавство про податки і збори, природоресурсне законодавство і законодавство про охорону навколишнього середовища є недосконалими, не забезпечуються ефективним механізмом реалізації. Це призводить до того, що розвиток промислового виробництва, в тому числі і екологічно шкідливого, робить негативний вплив на навколишнє середовище, підсилює вплив забруднення на атмосферне повітря, водні ресурси і територіальні простору. Існуючі екологічні платежі в формі плати за негативний вплив на навколишнє середовище стягуються в розмірах, що не достатніх ні для фінансування державних програм з охорони навколишнього середовища, ні для стимулювання відмови від існуючих технологій і впровадження екологічно безпечного виробництва на підприємствах. Таким чином, вже сьогодні необхідно намітити основні пріоритети, здатні забезпечити екологічну безпеку та поліпшення умов життя людини

Метою дослідження є аналіз стану екологічного оподаткування в Україні, дослідження динаміки надходження екологічного податку у розрізі всіх областей країни, аналіз структури надходжень до державного бюджету та пропозиції шляхі вдосконалення екологічного податку та оподаткування в

Україні.

Для досягнення поставленої мети були вирішені наступні завдання:

- з'ясувати економічну сутність системи екологічного оподаткування та екологічного податку в цілому;
- розглянути еволюцію екологічного оподаткування в Україні;
- охарактеризувати характеристику основних функцій екологічного податку ;
- оцінити надходження екологічного податку у доходах Зведеного бюджету України в 2017-2021 рр.;
- дослідити частку екологічного податку в доходах України;
- обґрунтувати шляхи удосконалення екологічного податку та оподаткування;

Об'єктом дослідження в кваліфікаційній роботі є процес справляння екологічного податку та здійснення оподаткування.

Предметом дослідження економічні відносини, які виникають між державою та платниками податків в процесі сплати екологічного податку як фіскального стимулюючого інструменту для держави заради природного середовища.

Методи дослідження. В процесі дослідження покладено наступна система методів: монографічний (застосовано для з'ясування поняття екологічного податку, системи оподаткування, екологічного), історичний (для дослідження системи екологічного оподаткування), порівняння. аналіз та синтез (використано для дослідження проблем в сфері екологічного оподаткування), статистичний, табличний та графічний (для аналізу стану екологічного оподаткування в Україні), індукції та дедукції (для визначення шляхів вдосконалення системи екологічного оподаткування в Україні), узагальнення та наукової абстракції (для формування висновків дослідження).

Інформаційно- аналітичною базою дослідження є: навчально-методична література, теоретичні дослідження,аналітичні матеріали, діючі

законодавчі акти України такі як Податковий Кодекс України та Бюджетний кодекс України навчально -методичні посібники з податкової системи.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці шляхів вдосконалення екологічного оподаткування:

- детальне ознайомлення з теоретичними основами функціонування екологічного податку;
- систематизації підходів для розкриття особливостей екологічного оподаткування в Україні;
- поглибленому розкритті структури надходжень та динаміки від екологічного податку;

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що висвітлені проблеми та запропоновані шляхи вирішення цих проблем зможуть допомогти покращити економічний стан нашої держави, та збільшити рівень доходів Державного бюджету України.

Апробація результатів дослідження. Основні положення роботи доповідалися на науково-практичних конференціях:

1. Гоцька А.В. Особливості екологічного оподаткування в Україні. Вплив інноваційних змін на розвиток суспільства: управлінські та соціально-економічні аспекти: збірниках тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної on-line конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/>.
2. Динаміка надходжень від екологічного податку до державного бюджету збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://conf.ztu.edu.ua/>.

Структура роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаної літератури. У першому розділі розглядається економічна сутність екологічного податку, етапи розвитку екологічного

оподаткування, становлення екологічного податку в Україні. У другому розділі проаналізовано та оцінено роль екологічного податку у Зведеному бюджеті України та проведено моніторинг ефективного використання надходжень від екологічного податку в цілому та по областях. У третьому розділі, запропоновано шляхи та пропозиції покращення екологічного податку та оподаткування, а також висвітлені напрями вдосконалення екологічних проблем в Україні. Кількість сторінок 69, кількість рисунків 9, таблиць 7.

ПОДАТКУ

1.1.Економічна сутність цілі та завдання екологічного податку

Екологічний податок за своїм економічним призначенням є відшкодуванням за шкоду заподіяну навколишньому середовищу людством, податок є загальнодержаним обов'язковим платежем що стягується за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, водойми, за фактичний обсяг радіоактивних відходів.[1]

Платниками екологічного податку виступають юридичні особи що здійснюють господарську діяльність, суб'єкти господарювання, бюджетні установи, постійні представництва нерезидентів, громадяни України, підприємства громадянські та інші, іноземці та особи без громадянства які забруднюють атмосферу. Тому важливим є фактор щоб сума сплаченого екологічного податку покривала витрати на фінансування заходів які необхідні для покращення та відновлення навколишнього середовища,та відповідала сумі заподіяної шкоди.

Рис.1.1 Платники екологічного податку

Система екологічних платежів включає в себе такі основні елементи:

- певний порядок вилучення коштів з економічних суб'єктів (бази оподаткування, порядок здійснення розрахунків та терміни сплати);
- ставки податків за викиди забруднюючих речовин, нормативи зборів за використання природних ресурсів;
- допустимі межі порушення середовища, в межах встановлених лімітів, з віднесенням податків на витрати підприємства. Дані ліміти встановлюються для кожного підприємства окремо та в сукупності не повинні допускати перевищення граничної норми концентрації шкідливих речовин у нашому природному середовищі;
- порядок розподілу зібраних коштів між різними рівнями управління природоохоронною діяльністю.[14]

Податок сплачується підприємствами за забруднення навколишнього середовища від їх діяльності і розподіляється 45% до загального фонду державного бюджету, 30% до спеціального фонду обласного бюджету, 25 до спеціального фонду місцевого бюджету. Якщо говорити то ВВП України екологічний податок становить 0,2% переважна більшість податкових надходжень за викиди шкідливих речовин які забруднюють довкілля.

Проте умовами сплати екологічного податку, на відміну від збирання за забруднення навколишнього природного середовища, не передбачено його обчислення у десятикратному розмірі у разі відсутності у платника затверджених у встановленому порядку лімітів або допущення понадлімітного обсягу забруднення, що не забезпечує стимулювання платників податку до зниження викидів забруднювальних речовин. До того ж, чинним Податковим кодексом не передбаченого пільг зі сплати екологічного податку для підприємств, діяльність яких спрямована на збереження та відновлення навколишнього середовища (використання вторинної сировини, впровадження маловідходних, енергоощадних технологій, застосування більш безпечних пакувальних матеріалів тощо).

Проблемним аспектом вітчизняної податкової системи є джерело сплати

екологічного податку – він відноситься на витрати підприємства, що не вирішує задачу держави щодо дестимулювання шкідливої діяльності підприємств, оскільки фактично сплачений податок закладається у ціну продукції і переноситься на кінцевого споживача.[74] Отже, на сьогодні система екологічного оподаткування в Україні потребує вдосконалення та подальшого розвитку, для чого доцільно звернутися до практики розвинених країн у цій сфері. Досвід функціонування систем екологічного оподаткування за кордоном доводить їх ефективність. У ряді випадків екологічна політика держави призводить до зниження інтенсивності шкідливого впливу на навколишнє середовище через скорочення об'єкта оподаткування або впровадження нових технологій, покликаних замінити екологічно шкідливі об'єкти.

Якщо говорити про порядок обчислення податку то дану суму обчислюють за податковий тобто звітний квартал платниками податку. Але якщо у разі використання платником податку під час провадження господарської діяльності різних інших видів забруднення природного середовища або забруднення іншими видами речовин то даний платник має визначити суму сплати за кожним видом забруднюючої речовини. Суму податку яка підлягає сплаті обчислюються платниками податку самостійно щокварталу виходячи з фактичних обсягів викиду.[1]

При нарахуванні екологічного податку платники можуть ухилятися від сплати екологічного податку до бюджету, оскільки відсутній єдиний облік суб'єктів господарювання, які отримали дозволи на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, а також належна взаємодія та обмін інформацією між органами державної влади з метою здійснення повноцінного контролю за справлянням екологічного податку, ефективних заходів державного контролю з питань охорони навколишнього середовища. Так, аудит ефективності виконання повноважень органами державної влади в частині контролю за повнотою і своєчасністю надходження екологічного

податку з викидів у атмосферне повітря та скидів у водні об'єкти показує, що Міністерством захисту довкілля та природних ресурсів не розроблено та не затверджено зазначеного порядку обліку, що призводить до відсутності достовірного обліку суб'єктів господарювання, які мають дозволи на викиди забруднюючих речовин

. Для екологічного податку Податковим кодексом України [24] передбачено понижувальний коефіцієнт 0,8 у разі переходу на маловідходні і безвідходні ресурси і енергозберігаючі технології, впровадження найкращих існуючих технологій.

Отже, Податковий кодекс передбачає можливість отримання певних податкових преференцій запроваджувачам новітніх технологій, використання яких дасть змогу менше забруднювати навколишнє природне середовище та більш ефективно використовувати природні ресурси.

Частка екологічних податків у загальному обсязі оподаткування в якщо для загального розвитку розглянути в інших країнах то в різних країнах може значно відрізнятися. Так, як свідчать дослідження вітчизняних науковців [48], серед аналізованих країн найнижчу частку екологічних податків має США – 3,2 %. При цьому найвищий показник демонструє Ірландія – 11,9 % від загального обсягу оподаткування. Екологічна економіка і сталий розвиток 23 податків демонструють кілька країн: Греція і Нова Зеландія – по 6,1 % від загального обсягу оподаткування, Японія – 6,5 %, Фінляндія – 7,3 %, Іспанія – 7,5 %. До основних форм застосування екологічного оподаткування в економічно розвинених країнах належать [56]:

- податок на вирішення глобальних, національних чи регіональних екологічних проблем;
- екологічний "транспортний" податок (екологічну складову податку звичайно вносять до загального податку за використання автомобіля, використовують у більшості країн Європи, а також у Канаді, Японії);
- екологічний податок на повітряний транспорт, вносять до загальних

ставок податку за здійснення цього виду діяльності у країні (Канада, США, Данія, Норвегія, Швеція) і за переліт через територію країн (є стандартною позицією міжнародних правил);

- плата за забруднення (забруднення атмосфери і викиди у водні басейни);

- екологічний податок на конкретні групи товарів, зокрема мінеральні добрива (Норвегія, Швеція), пестициди (Данія, Франція, Угорщина, Португалія, Швейцарія та ін.); пластмасова тара, упакування (Данія, Угорщина, Ісландія, Польща); шини (Канада, Данія, Фінляндія, Угорщина, Польща); батарейки-акумулятори (Данія, Швеція, Японія); розчинники (Данія); мастила (Фінляндія, Франція, Норвегія);

- енергетичні податки, зокрема екологічний податок на паливо, зокрема і залежно від наявності екологічно шкідливих компонентів: свинцю (у більшості країн); вуглецю (Данія, Фінляндія, Нідерланди, Норвегія), сірки (Бельгія, Данія, Франція, Польща, Швеція), окислів азоту (Чехія, Франція, Польща, Швеція). Найпоширенішими у країнах Європи є транспортні та енергетичні податки: енергетичні податки становлять 72 % від загальної величини екологічних податків у ЄС, а транспортні податки – 23 %

Порядком подання звітності є податковий звітний квартал, платники податку складають податкові декларації подають їх протягом 40 календарних днів що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) кварталу, до контролюючих органів та сплачують податок протягом 10 календарних днів, що настають за останнім днем граничного строку подання податкової декларації:

- за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, скиди шкідливих речовин у водні об'єкти, розміщення протягом звітного кварталу відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах – за місцем розміщення стаціонарних джерел, спеціально відведених для цього місць чи об'єктів;

- за утворення радіоактивних особливими умовами ліцензії строк – за місцем перебування платника на податковому обліку у контролюючих органах.

Платники податку перераховують суми податку, що справляється за викиди, скиди забруднюючих речовин та розміщення відходів, одним платіжним дорученням на рахунки, відкриті в органах, що здійснюють казначейське обслуговування бюджетних коштів, які забезпечують розподіл цих коштів у співвідношенні, визначеному законом.

Платники податку, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк, перераховують суми податку до державного бюджету, які використовуються відповідно до Закону України «Про поводження з радіоактивними відходами» та Закону України про Державний бюджет України на відповідний рік. За рішенням платника податку сума податку може сплачуватися щомісяця в розмірі однієї третьої частини планового обсягу за квартал із перерахунком за результатами базового податкового (звітного) періоду.

Звітність про фактичні обсяги радіоактивних відходів, утворених за базовий податковий (звітний) період, календарний квартал (включаючи вже накопичені до 1 квітня 2009 року), та фактичні обсяги радіоактивних відходів, які зберігаються у виробника таких відходів понад установлений особливими умовами ліцензії строк, погоджується органом державної санітарно-епідеміологічної служби та органом державного регулювання ядерної та радіаційної безпеки. Вимоги щодо строків подання та змісту зазначеної звітності встановлюються особливими умовами ліцензії. Копії звітності подаються платниками податків разом з податковою декларацією.[29]

Якщо місце подання податкових декларацій не збігається з місцем перебування на податковому обліку підприємства, установи, організації, громадянина – суб'єкта підприємницької діяльності, яким в установленому порядку

видано дозвіл на викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря стаціонарними джерелами, спеціальне водокористування та розміщення відходів, до контролюючого органу, в якому таке підприємство, установа, організація або громадянин – суб'єкт підприємницької діяльності перебуває на обліку, подаються протягом 40 календарних днів, що настають за останнім календарним днем податкового (звітного) періоду, копії відповідних податкових декларацій.

Сплата податку здійснюється за місцем, яке визначається згідно з п. 250.2 ст. 252 Податкового кодексу України.

Таблиця 1

Місце сплати екологічного податку залежно від виду екологічного впливу

Види екологічного впливу	Місце, за яким здійснюється сплата податку
За викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, розміщення протягом звітного кварталу відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах	За місцем розміщення стаціонарних джерел забруднення, спеціально відведених для цього місць чи об'єктів
За утворення радіоактивних відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів понад установлені особливими умовами ліцензії строк	За місцем перебування платника на податковому обліку в органах державної податкової служби

Якщо платник податку з початку звітного року не планує здійснення викидів, скидів забруднюючих речовин, розміщення відходів, утворення радіоактивних відходів протягом звітного року, то такий платник податку повинен повідомити про це відповідний контролюючий орган за місцем розташування джерел забруднення та скласти заяву про відсутність у нього у звітному році об'єкта обчислення екологічного податку. [43]В іншому разі платник податку зобов'язаний подавати податкові декларації відповідно

Законодавством України а саме Податковим кодексом України визначені суб'єкти що не є платниками екологічного податку а саме такі як:

- Суб'єкти господарства з відходів та тимчасове зберігання радіоактивних відходів понад установлений строк зберігання які розміщують відходи у спеціально відведених для цього місцях, які мають ліцензію на заготівлю та збирання відходів як вторинної сировини;
- Виробники що здійснюють тимчасове зберігання радіоактивних відходів понад особливий строк який встановлений ліцензією, також державні спеціалізовані підприємства які проводять певні операції з радіоактивними відходами, основною діяльністю яких переробка зберігання та захоронення відходів;
- Суб'єкти діяльності у сфері використання ядерної енергії що мають радіоактивні відходи, включаючи вже накопичені;
- Виділяють також об'єкт та базу екологічного податку:
- категорія та обсяги радіоактивних відходів що утворюються внаслідок діяльності суб'єктів господарювання або перебувають на тимчасовому зберіганні їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк;
- обсяги електричної енергії;
- види та обсяги речовин які забруднюють атмосферне повітря. забруднюючих речовин які скидаються у водні об'єкти, відходи що знаходяться у спеціально відведених місцях; [66]

Доцільно було б виділити основні все ж таки цілі екологічного оподаткування перш за все важливою ціллю екологічного податку є запобіжний захист навколишнього середовища а зокрема: зменшення викидів, забруднення та відходів, стимулювання, інвестування заходів з охорони навколишнього середовища.

Тому важливим є те, які є напрямки регулювання природоохоронної діяльності основних та самих важливих їх чотири, більш детально розглянути з вами можемо на схемі

Рис.1.2.Основні напрямки екологічного податкового регулювання

Основна ціль та завдання яке можна виділити для платників податку це перш за все захист довкілля,застосування різних природозберігаючих технологій, зменшення відходів та викидів в атмосферу. Для податківців правильне використання коштів екологічного податку для поповнення доходів державного бюджету.

1.2.Еволюція екологічного оподаткування в Україні

З моменту отримання України незалежності та започаткуванням ринкових реформаційних процесів в нашій державі почало поставати питання

з пошуку нових стабільних джерел надходжень у бюджети, та раціонального використання природних ресурсів. Соціально-економічний розвиток нашої держави залежить як правило від правильного регулювання господарських процесів та створення стійкої, ефективної національної економіки

У період переходу до ринкових відносин, стабільних надходжень до бюджетів та джерел фінансування певних екологічних це мало стати органічною складовою державного управління та регулювання економіки. Податкове навантаження в екологічній сфері має сприяти таким умовам, коли неефективне використання і витрачання природних ресурсів та спричинення шкоди навколишньому природному середовищу буде не вигідним для будь-яких суб'єктів природокористування. Таким чином це має сприяти стимулюванню охорони і покращенню природно-ресурсного потенціалу країни.

Для з'ясування правової природи екологічного податку, можемо коротко розглянути процес становлення та розвитку даного платежу з початку отримання нашою державою самостійності та незалежності до теперішнього дня. Уперше термін «екологічний податок» знайшов своє закріплення в Законі України «Про систему оподаткування» від 25 червня 1991 року. В ньому, зокрема, визначалося, що екологічний податок сплачують усі підприємства, об'єднання і організації та громадяни, які завдають шкоди навколишньому природному середовищу та погіршують якість природних ресурсів. Цей податок законом був віднесений до загальнодержавних. Його запровадження законодавець пов'язував з результатами антропогенної діяльності суб'єктів природокористування. Наявність заподіяної шкоди довкіллю, наприклад, як наслідок його забруднення та погіршення природних ресурсів згідно із законом мала обов'язок сплати екологічного податку.

З 1 жовтня 1991 року був введений у дію Закон Української РСР «Про систему оподаткування», який передбачав що екологічний податок буде належати до загальнореспубліканських податків та мав слугувати як податок,

який « будуть сплачувати усі підприємства, громадяни, об'єднання і організації які завдають та можуть завдати шкоди навколишньому природному середовищу ».[52]

Нормативи плати за здійснення шкоди навколишнього природного середовища та погіршення якості природних ресурсів і правильна послідовність її обчислення визначаються Кабінетом Міністрів Української РСР. Податок зараховується до позабюджетних фондів які пов'язані з охороною навколишнього природного середовища місцевих Рад народних депутатів.

Наступні зміни як відбулися стосовно екологічного оподаткування були 2 лютого 1994 року. Було введено «Плату за забруднення навколишнього природного середовища» що мав статус обов'язкового загальнодержавного платежу який встановлювався Верховною радою України.

Плата за заподіяння шкоди навколишньому середовищі встановлювалась на основі певних лімітів викидів забруднюючих речовин в природне середовище. Ліміти встановлювалися Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України у випадках, коли це призводить до здійснення шкоди природним ресурсам республіканського значення, іншим територіям, в інших випадках.

Здійснення платежів підприємствами, установами, організаціями, а також громадянами за викиди забруднюючих речовин у природне середовище, розміщення відходів та інші види шкідливого впливу в межах лімітів відносяться на витрати виробництва, а за недотримання лімітів стягуються як правило з прибутку, що залишається в підприємств, установ, організацій чи громадян.

Суми платежів за зубруднення навколишнього середовища надходять до обласних місцевих, Автономної Республіки Крим та Державного бюджету України також позабюджетних фондів з охорони навколишнього природного середовища у співвідношенні 20,10,70 відсотків.

20 березня 1997 року у Законі України «Про систему оподаткування» плата за забруднення навколишнього природного середовища була змінена та мала назву у «збір за забруднення навколишнього природного середовища» але це фактично відбулося – 5 березня 1998 року.

7 травня 1998 року відбулося прийняття Положення про Державний фонд охорони природного середовища. Державний фонд охорони утворюється у складі Державного бюджету України метою якого є концентрація коштів і цільове фінансування ресурсозберігаючих та природоохоронних заходів, у тому числі наукових досліджень з цих питань, а також заходів для зниження впливу забруднення на здоров'я населення.[62]

У законі «Про охорону навколишнього природного середовища» зазначено, що всі кошти від збору за забруднення середовища розподіляються між місцевими (сільськими, селищними, міськими), обласними та республіканським Автономної Республіки Крим, а також Державним фондами охорони навколишнього середовища у співвідношенні відповідно 20, 50 і 30 відсотків, а між Київським, Севастопольським міськими та Державним фондами охорони навколишнього природного середовища - у співвідношенні 70 і 30 відсотків.

18 січня 2000 року у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» у зв'язку з економічним дослідженням, а саме: «Збори установ, підприємств, організацій, громадян за скиди і викиди шкідливих забруднюючих речовин у навколишнє середовище, розташування відходів та інші види негативного впливу в межах лімітів відносяться на витрати виробництва, але не перевищують 0,15 відсотка валових витрат для металургійних підприємств, які приймають участь в економічному дослідженні, що проводиться з 1 липня 1999 року до 1 січня 2002 року, а за недотримання лімітів справляються з прибутку, що залишається в підпорядкуванні підприємств, установ, організацій чи громадян» .

Дані зміни відобразилися і в розподілі коштів від сплати збору за

забруднення навколишнього природного середовища такими підприємствами між бюджетами. За недоцільне використання цих коштів до підприємств застосовуються штрафні санкції які складають 100 відсотків сум, використаних за нецільовим призначенням, з нарахуванням пені у розмірі 120 відсотків облікової ставки Національного банку України».

Завершення дослідження такого експерименту у 2002 році було відображено шляхом видалення частин відповідних статей у Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища».

Станом на 2006 рік в Законі України «Про охорону навколишнього природного середовища» що відносився до пропорцій розподілу коштів від сплати збору за здійснення шкоди навколишнього природного середовища між бюджетами було частково призупинене на підставі Закону України «Про державний бюджет України на 2006 рік», згідно якого 65 відсотків збору за забруднення навколишнього природного середовища мають направлятися до спеціального фонду Державного бюджету України (замість 30 відсотків).

У 2009 році збір за забруднення навколишнього середовища встановлюється за утворення радіоактивних відходів які включають також вже накопичені та зберігання на певний термін їх виробниками. Співвідношення розподілу між бюджетами коштів від стягнення платежу за забруднення природного середовища крім тих, що пов'язані з радіовідходами не змінюються.

Вже з 1 січня 2011 року набрав дієвості Податковий кодекс України та було введено екологічний податок, було визначено базу, об'єкти, ставки оподаткування та інші аспекти податку. У інших положеннях закону було визначено особливості екологічного податку зокрема ставки 50 %, 75%, 100%. Наступними змінами які були в Податковому кодексі України це визначення платників податку, порядку сплати, порядку подання податкової звітності. Відповідно у зв'язку з цим були внесені зміни у Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» та Закону України «Про поводження

з радіоактивними відходами».[37]

До 2014 року кошти від сплати екологічного податку (крім того податку, що справляється за утворення радіоактивних відходів або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензії строк) розподілялися до пропорцій, визначених у прикінцевих положеннях Бюджетного кодексу України, а саме:

1. До фонду місцевих бюджетів: у 2011-2012 р. - 70 відсотків;

- до селищних, сільських, міських бюджетів- 50 відсотків;
- 20 відсотків обласних бюджетів та АРК;
- бюджету міста Києва — 70 відсотків;

1.1. У 2013 році — 47 відсотків;

- до селищних, сільських, міських бюджетів- 33,5 відсотків;
- 13,5 відсотка обласних бюджетів та АРК;
- бюджету міста Києва — 47 відсотків;

1.2. З 2014 року-35 відсотків;

2. До спеціального фонду Державного бюджету у 2011-2012 р. - 30 відстків;

2.1. У 2013 році - 53 відсотки;

- з цих 53 відсотків 33 відсотки на спрямовуються на фінансове забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств у межах сум сплаченого екологічного податку у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

2.2. У 2014 році — 65 відсотків

- з цих 65 відсотків 50 відсотки на спрямовуються на фінансове забезпечення цільових проектів екологічної модернізації підприємств у межах сум сплаченого екологічного податку у порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України;

З 1 січня 2014 року починає набирати чинність пункт Бюджетного кодексу України що до розподілу екологічного податку і визначення розподілу коштів від екологічного податку до так званого спеціального фонду місцевих

бюджетів належить 35 відсотків екологічного податку. А вже з 1 січня 2015 року здійснення платежів від екологічного податку починають сврямовуватися до загального фонду бюджетів, пропорції розподілу податку також мають певні зміни а саме до доходів:

- Державного бюджету України 20 відсотків екологічного податку;
- бюджетів міст республіканського Автономної Республіки Крим та обласного значення 25 відсотків екологічного податку;
- бюджетів міст районного значення, сільських, селищних бюджетів належать 25 відсотків податку;

Нова редакція Бюджетного кодексу України, яка відбудеться 1 січня 2019 року на підставі Закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України» наразі не передбачає змін, які стосуються екологічного податку.

1.3. Характеристика основних функцій екологічного податку в Україні

Екологічні податки які також відомі як зелені податки є широким спектром законодавчих зборів для бізнесу та приватних осіб, спрямованих на зменшення практики яка завдає шкоди навколишньому середовищі.

Розглянути економічну сутність екологічного податку можна через функції які він виконує зокрема можна розглянути на мал.1

Рис.1.3. Функції екологічного податку

Отже, таким чином головною функцією податку є регулююча вона може проявлятися в узгодженні розміру прибутків і фондів матеріального заохочення з метою природоохоронної діяльності, спонуканні підприємств до зниження збитків шляхом ефективного освоєння коштів.

Фіскальна функція полягає в зосередженні фінансових ресурсів

цілеспрямованого фінансування екологічних відходів. Формування фондів охорони навколишнього середовища здійснюються за рахунок надходжень від екологічного податку. Дані фонди як правило створені з метою фінансування заходів спрямованих на зниження впливу забруднень навколишнього середовища та на здоров'я населення. Основне призначення фондів полягає в компенсації нанесеного збитку підприємствами-реципієнтами забруднюючих речовин це показує що фіскальна функція є також досить важливою.[1]

Якщо говорити про контрольну функцію то вона виражається в тому що відбувається контроль скидів і викидів забруднюючих речовин. Контрольна функція вона є функцією контролю за охороною навколишнього природного середовища.

Поряд з функціями екологічного податку виділяють також основні принципи забезпечення екологічної безпеки у контексті формування та регулювання системи екологічного оподаткування які можуть бути представлені таким чином:

- 1.Визначення еколого-економічної безпеки в якості пріоритетної складової національної безпеки у контексті поступової практичної реалізації принципів сталого розвитку, зокрема, через посилення системи екологічного оподаткування.

2. Визнання екологічної безпеки в якості пріоритетної (визначальної) складової загальної національної політики, а також економічної, соціальної та екологічної політики на різних ієрархічних рівнях господарювання (національному, регіональному, локальному).

- 3.Формування системи індикаторних показників та цільових параметрів, що забезпечують необхідну результативність (об'єктивність) оцінки екологічної безпеки в системі індикаторів сталого розвитку та показників ефективності оцінки цільових функцій екологічного оподаткування.

4. Створення ефективних (результативних) функціональних підсистем забезпечення (законодавчо-правової, фінансової, кадрової, інформаційної) в системі досягнення соціо–еколого–економічної безпеки та функціонування механізму екологічного оподаткування.

5.Забезпечення ефективного державного еколого–економічного (сталого)

управління в системі забезпечення національної (економічної, соціальної, енергетичної, екологічної) безпеки на основі податкових регуляторів.

6.Поступове досягнення повної компенсації економічного збитку від екодеструктивного впливу на довкілля на основі механізму екологічного оподаткування та соціальної відповідальності.

7.Введення нормативно-правового поля щодо екологічного обмеження екодеструктивного господарювання за суб'єктами національної безпеки.

8.Гарантування підвищення рівня національної (економічної), соціальної, екологічної, енергетичної безпеки та ефективності екооподаткування через запровадження комплексної системи відповідного контролю, зокрема, еколого–економічного.

З огляду на існуючі загальні принципи управління економікою, формування господарського механізму та системи державного регулювання еколого-економічного розвитку принципів функціонування механізму державного регулювання імплементації екологічного оподаткування є:

- Принцип організаційно-інституціональної регламентації управління екологічними податковими регуляторами. Означає законодавчо правове та нормативне регулювання процесів екологічного оподаткування.[26]

- Принцип наукової обґрунтованості системи управління оподаткування в системі національної безпеки даний принцип передбачає наукове супроводження формування системи збалансованого оподаткування.
- Системний підхід до еколого-економічного управління оподаткуванням передбачає взаємозв'язок економічних, екологічних та соціальних параметрів
- Принцип структурності та необхідності різноманіття Структуризація механізму пов'язана з функціонально-цільовою орієнтацією його підсистем (підмеханізмів), а також визначає аналітичну основу оцінки ефективності, результативності застосування екоподаткових регуляторів для забезпечення національної безпеки на еколого-економічних засадах.
- Принцип екологічного стимулювання, мотивування збалансованого господарювання, передбачає розширення екологізації виробництва на підприємницьких засадах підвищення якості довкілля.
- Принцип стратегічності передбачає врахування галузевих особливостей сталого розвитку за суб'єктами національної безпеки врахування потреб та інтересів наступних поколінь

Також можна в даному питанні доцільно було б розкрити що ж таке методи екологічного оподаткування – це інструменти, які використовують урядами для зменшення негативного впливу підприємств на довкілля. Інструменти методів включають регулювання екологічного податку, інформаційні програми, політику інновацій та інші.

Отже, основним та метою Загалом, метою екологічного оподаткування є зниження обсягів викидів у навколишнє середовище та забезпечення мобілізації коштів до бюджетів різних рівнів і їх спрямування на охорону довкілля та раціональне використання природних ресурсів. Економічною наукою доведено, що стимулом для зменшення забруднення навколишнього природного середовища є оптимальний рівень екологічного оподаткування.

Ставка екологічного податку вважається оптимальною, якщо економічним агентам вигідніше використовувати нові технології для зниження рівня забруднення, аніж сплачувати екологічний податок. Поряд з цим, надто високі ставки екологічних податків можуть спричинити до ухилення від їх сплати або – до припинення економічної діяльності завданням та призначенням системи екологічного оподаткування є стимулювання раціонального природокористування. Основним елементом є екологічний податок, податки можуть бути ефективними якщо вони будуть виконувати свої функції.

РОЗДІЛ 2 ОСОБЛИВОСТІ ЕКОЛОГІЧНОГО ОПОДАТКУВАННЯ В УКРАЇНІ

2.1. Структура надходжень екологічного податку до бюджету

На сьогоднішній день постійне та значне забруднення природного середовища в Україні та постійна нестача коштів для вдосконалення та реалізації природоохоронних заходів потребують удосконалення екологічного оподаткування, яке має слугувати не тільки як джерело поповнення бюджету, а також слугувати інструментом екологічної безпеки держави. Найбільш поширеним інструментом державного регулювання є система екологічного оподаткування. Система екологічного оподаткування увійшла в дію України з початку 90-х років.

Екологічне оподаткування - сукупність платежів а зокрема податків та зборів що справляються з юридичних та фізичних осіб, які направлені на покращення та стимулювання раціонального використання природних ресурсів шляхом стягнення визначеної суми коштів. Основним елементом системи екологічного оподаткування в країні є екологічний податок.[1]

На даний момент все інтенсивніше експлуатуються природні ресурси багато з яких є вже потім невідновними. Ефективність екологічних податків визначається створенням для платників даного податку постійного стимулу до скорочення бази оподаткування через можливість економії витрат через зниження податкових зобов'язань. На даний час екологічні податки є бюджетоформуючими, тому важливим аспектом є обов'язкова сплата податку до державного бюджету України. Нижче ми з вами можемо розглянути в динаміці надходження екологічного податку до державного бюджету України.

Рис.2.1 Надходження до державного бюджету України від екологічного податку за період 2015-2022 року.

Таким чином, виходячи з даних наведеної діаграми можна бачити що надходження від екологічного податку є незначними, та в повному обсязі не слугують достатнім джерелом наповнення бюджету. Найвищий показник надходжень ми можемо побачити у 2019 році 6,1 млрд грн. з них як відомо з інших джерел 2,7 млрд грн. – за викиди в повітря, 1,3 - за розміщення відходів дані надходження склали найбільшу частку яка склала загальну суму надходжень. Також достатньо високим порівняно з іншими роками був показник у 2022 році який був всього на 0,2 млрд грн меншим ніж у 2019 році та значно вищим за 2021 рік на 1,4 млрд грн. Якщо говорити про частку податку у доходах зведеного бюджету України найвищий відсоток був у 2016 році 0,64%. За даними малюнку 1 протягом 2015-2022 років, частка екологічного податку у ВВП не дозволяла сформувати чітку динаміку, та у середньому складає 0,151%, що може бути пов'язано з занадто низькими ставками податку за одиницю викиду шкідливої речовини. Можна також нижче розглянути співвідношення ось цих податкових надходжень від екологічного податку і видатків на охорону навколишнього природного середовища в Державному бюджеті України 2017-2021 роки. Але спочатку

частку надходжень на охорону природного навколишнього середовища 2017-2021 рік.

Таблиця 2

Частка надходжень на охорону природного навколишнього середовища 2017-2021 рік.

Видатки	2017	2018	2019	2020	2021
Запобігання та ліквідація забруднення навколишнього природного середовища	0,59	0,43	0,37	0,44	0,42
Збереження природно-заповідного фонду	0,03	0,04	0,04	0,05	0,04
Фундаментальні та прикладні дослідження і розробки у сфері охорони навколишнього природного середовища	0,01	0,01	0,01	0,02	0,01
Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища	0,06	0,07	0,10	0,08	0,04
Охорона навколишнього природного середовища	0,70	0,56	0,53	0,59	0,52

Кожна країна має державні фінанси а отже і формується державний бюджет – який являє собою систему грошових відносин між державою з одного боку а з іншого з підприємствами, населенням, організаціями, фірмами. Важливим аспектом державного податку як вже зрозуміло є податкові надходження які складають вагомую частку в державному бюджеті. Тому структура надходжень до державного бюджету має бути правильно сформованою та направленою на покращення державного бюджету.

Основну частку доходів в структурі екологічного податку, що зараховується до Державного бюджету України, становить податок, який

справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення (від 29% до 56%) та екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тимчасове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений особливими умовами ліцензій строк (від 28% до 57%). [49]

Обґрунтовано, що однією з причин незначної частки екологічного податку в доходах Державного бюджету України є те, що ставки податків, які відносяться до екологічного податку, є надзвичайно низькими у порівнянні з ставками подібних податків в ЄС, куди Україна має намір інтегруватися. Доведено необхідність суттєвого збільшення ставки насамперед вуглецевого податку до середнього рівня ставок в країнах Європейського Союзу, оскільки наша країна в цьому питанні суттєво відстає від вимог, встановлених нормативними документами ЄС, що ускладнює отримання відповідних ресурсів з Фондів Європейського Союзу.

Таблиця 3

Динаміка обсягу надходжень від екологічного податку в Україні за 2019-2022 рр., млн грн

	2019	2020	2021	2022
Екологічний податок –усього	6092,6	5397,6	5438,3	5841,5
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення	2659,5	1982,2	2234,1	1403,7
Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини	1254,2	1189,9	1377,1	848,6

Екологічний податок, який справляється за утворення радіоактивних відходів (включаючи вже накопичені) та/або тим-часове зберігання радіоактивних відходів їх виробниками понад установлений осо-бливими умовами ліцензій строк	1071,7	1015,0	1035,9	779,8
Надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти	155,7	148,1	158,6	225,9
Екологічний податок, який справляється за викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними дже-релами забруднення	951,5	1062,4	1183,5	1639,6

Таким чином виходячи з даних (табл 3). можна зробити такі висновки: що найбільший обсяг надходжень від екологічного податку саме за викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення у 2019 році склали 2659,7 млн.грн але у 2022 році обсяг значно зменшився і становив 1403,7 млн.грн що на 1256 млн.грн є меншим. Надходження від розміщення відходів у спеціально відведених для цього місцях чи на об'єктах, крім розміщення окремих видів відходів як вторинної сировини у 2021 році 1377,1 млн.грн у 2022 році 848,6

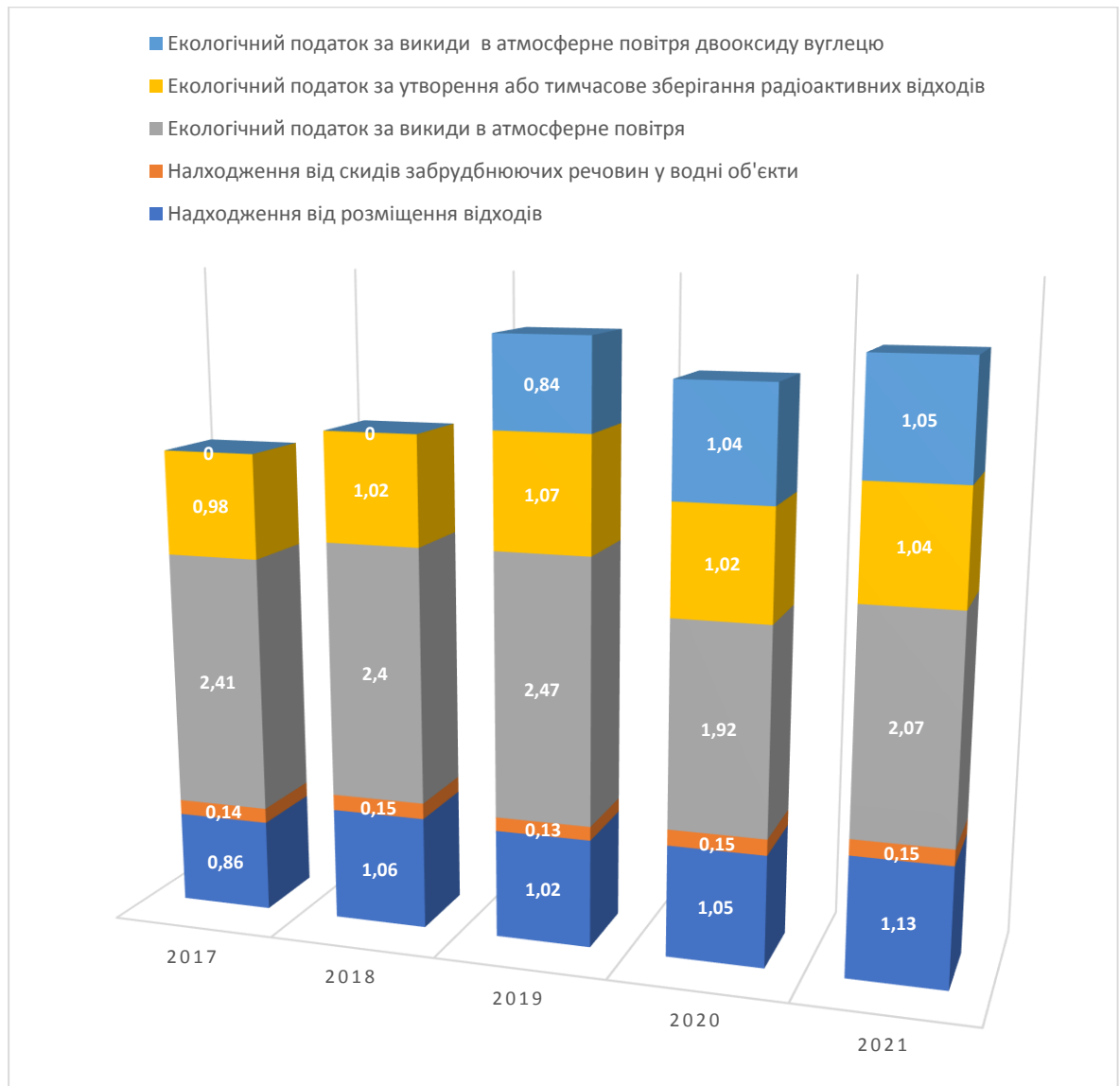

Рис.2.2. Динаміка показників надходжень за складниками екологічного податку до Зведеного бюджету України.

В 2021 році найбільшу питому вагу у структурі екологічного податку становлять надходження від сплати за викиди в атмосферне повітря двооксиду вуглецю (CO₂) стаціонарними джерелами забруднення, які складають 30,22% в структурі надходжень екологічного податку, а найменшу – надходження від скидів забруднюючих речовин безпосередньо у водні об'єкти, які складають всього 1,82% (рис. 2.2)

На рис. 4 наведено динаміку показників надходжень за складниками екологічного податку в Україні за 2017 – 2021 рр., яка свідчить про тенденцію до зростання за всіма показниками.

2.2. Екологічний податок у доходах бюджету, частка екологічного податку у доходах бюджетів.

Питання екології одне з тих питань, які мають бути вирішені ближчим часом. Не дивлячись на те, що шкоду навколишньому середовищу здійснює людство, та промислова діяльність вплив на поведінку забруднювачів в Україні і в усьому світі здійснюється через економічні важелі, для нашої країни цим важелем є екологічне оподаткування.

Отже, держава зацікавлена у максимізації надходжень від екологічного податку тому що він є одним з джерел доходів бюджету. Відповідно до

Бюджетного кодексу України частина коштів яка надходить від екологічного податку зараховується до місцевих бюджетів зокрема близько - 55% спеціального фонду у тому числі: до обласних бюджетів та бюджету АРК- 30%; до бюджетів місцевого самоврядування(окрім Києва та Севастополя)- 25%;

Києва та Севастополя -55%;

45% екологічного податку як правило входить до загального фонду Державного бюджету але окрім екологічного податку, що стягується за викиди в атмосферне повітря, екологічного податку що справляється за утворення радіоактивних відходів або тимчасове їх зберігання понад встановлений особливими ліцензіями строк. Нижче зможемо розглянути структуру надходжень до державного та місцевих бюджетів протягом 2019-2022 років. Більше розглянути можна зі схеми яка наведена нижче.

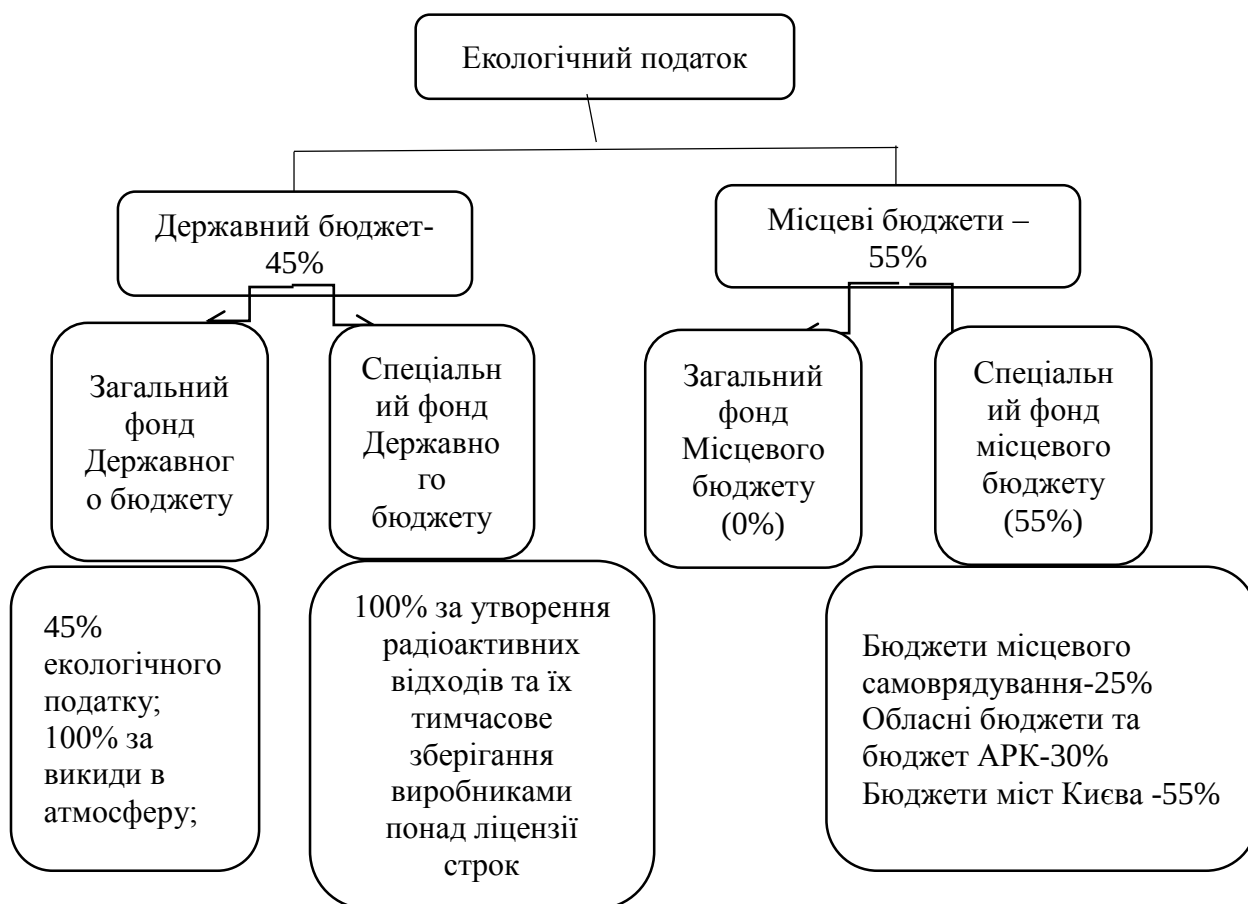

Рис.2.3. Розподіл надходжень екологічного податку між рівнями бюджетної системи

Державний бюджет займає провідне місце в бюджетній системі країни, оскільки представляє грошові ресурси що перебувають у розпорядженні держави та використовуються її органами для виконання покладених на неї завдань та функцій. Держава використовує бюджет як один із основних інструментів реалізації своєї соціально-економічної політики, оскільки він являє собою складну систему перерозподільних відносин в країні і охоплює майже всі сфери діяльності. Державний бюджет – це основний фонд фінансових ресурсів держави, що перебуває в її розпорядженні, і використовується для фінансування державних органів та виконання соціально-економічних функцій, які на неї покладені [76].

Доходи державного бюджету можна охарактеризувати як певні грошові відносини які виникають між державою з одного боку і юридичними і фізичними особами з іншого, в наслідок чого відбувається вилучення частини валового національного продукту, і відбувається формування фінансових фондів,

ресурсами якого розпоряджається держава. Головне завдання системи державних доходів – створення надійної фінансової основи що забезпечить стабільну діяльності держави. Для того, щоб проаналізувати доходи державного бюджету, необхідно дослідити статті доходів за рахунок яких він формується. В Україні доходи державного бюджету складаються з таких розділів:

- податкові надходження;
- неподаткові надходження;
- доходи від операцій з капіталом;
- трансферти;
- цільові фонди;

Податкові надходження – це доходи, які надходять до бюджету держави у формі податків, які сплачують як фізичні так і юридичні особи, а саме загальнодержавних і місцевих податків, зборів та інших обов'язкових платежів. Частка таких надходжень у структурі доходів державного бюджету становить від 75 до 80% усіх доходів.

Неподаткові надходження – це стаття доходів яка є наступною за величиною доходів до бюджету, і становить приблизно 10-11% від доходів бюджету. Вони включають в себе: доходи від власності та підприємницької діяльності, адміністративні збори та платежі, надходження від штрафів та санкцій та інші неподаткові надходження[1]

Доходи наприклад місцевих бюджетів можна розглядати з різних позицій. По-перше, як економічні відносини вони пов'язані з формуванням централізованих фондів грошових коштів місцевої влади. По-друге, відповідно до суспільного призначення ці доходи мобілізуються до бюджетів різних рівнів й використовуються для фінансування соціально-економічних потреб територій. По-третє, за матеріальним змістом доходи місцевих бюджетів являють собою податкові надходження, неподаткові надходження, доходи від операцій з капіталом і трансферти. Згадані визначення мають комплексний

характер та пояснюють їх економічну природу. Крім бюджетних доходів, на практиці використовується й дещо ширше поняття - «надходження» (наприклад, у Бюджетному кодексі України подано склад доходів загального фонду і надходжень спеціального фонду місцевих бюджетів).

Якщо доходи включають податкові, неподаткові й інші надходження (в тому числі трансферти, плату за надання адміністративних послуг, власні надходження бюджетних установ), то надходження - це ті ж доходи, а також повернення кредитів до місцевих бюджетів, кошти від місцевих запозичень, повернення бюджетних коштів з депозитів, надходження внаслідок продажу або пред'явлення цінних паперів.. До загальнодержавних податків і зборів (обов'язкових платежів), які забезпечують дохідну частину місцевих бюджетів, належать податок на доходи фізичних осіб, податок на прибуток підприємств, акцизний податок, екологічний податок та рентна плата. При цьому найбільшу питому вагу в податкових надходженнях (понад 70%) займає податок на доходи фізичних осіб. Він справляється із загального місячного (річного) оподатковуваного доходу, доходів з джерела їх походження в Україні, іноземних доходів (прибутку), отриманих з джерел за межами України (його основні елементи оподаткування).

Взагалі система розподілу екологічного податку формується по горизонталі та вертикалі. По горизонталі платежі від екологічного податку розподіляються між спеціальним та загальним фондом, по вертикалі частки платежів закріплюються між місцевими та державними бюджетами.

Основна мета екологічних платежів сприяти зниженню негативного впливу бізнес-діяльності ця мета може досягатися за рахунок двох підходів. Першим підходом є використання екологічних платежів щоб фінансувати заходи які спрямовані на відновлення довкілля. Другий підхід - полягає в збільшенні ставок екологічного податку за рахунок цього підприємства та організації прагнуть застосувати всі природоохоронні засоби щоб сплачувати менше. Основними екологічними платежами нашої країни є екологічний

податок та збір на забруднення природного середовища, можемо нижче розглянути проаналізовану динаміку екологічних платежів до зведеного бюджету України.

Таблиця 4

Динаміка надходження екологічних платежів до зведеного бюджету України
упродовж 2018-2022 рр., тис. грн

	2018	2019	2020	2021	2022	Темп росту
Екологічний податок	4921,5	6092,6	5397,6	4456,2	5841,5	1,18
Збір за забруднення навко-лишнього при- родного середовища	1021,1	728,6	715,0	584,6	745,4	0,73
Екологічні платежі всього	5942,6	6821,2	6112,6	5040,8	6586,9	1,12

Дані показують що за останні п'ять років у період з 2018 -2022 роки відбулося суттєве зменшення обсягів платежів зокрема на 11 869,3 тис. грн. причиною того в першу чергу може бути скорочення обсягів надходжень від збору за забруднення навколишнього середовища.

Екологічні платежі в державних доходах усіх країн відіграють важливу роль адже вони сприяють здійсненню компенсаційної шкоди. Однак в Україні, к ми будемо бачити з наведених нижче даних частка екологічних платежів у всіх доходах бюджету є низькою та кожного року становить менше 1%. Можна ще також сказати що за досліджуваний період вона значно зменшилася що свідчить про негативну тенденцію.

За охочення суб'єктів господарювання, які є платниками екологічного податку, у спорудженні очисних споруд та встановленні очисного обладнання

пропонуємо надавати таким платникам пільгу з екологічного податку з урахуванням такого: 1) якщо платник екологічного податку нарахував податкове зобов'язання з цього податку, пов'язане, наприклад, із викидами забруднюючих речовин в атмосферне повітря, які здійснюються стаціонарними джерелами забруднення, то такий платник може зменшити частину нарахованої за квартал суми податкового зобов'язання з екологічного податку на суму амортизації основних засобів, які безпосередньо здійснюють очищення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря;

2) зменшити суму податкового зобов'язання з екологічного податку можна лише частково – приміром, лише на 30% від тієї частини податкового зобов'язання, яке нараховується за звітний (податковий) квартал за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря.

Під час визначення суми амортизації основних засобів, які безпосередньо здійснюють очищення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, яка може бути врахована у часткове зменшення податкового зобов'язання з екологічного податку, враховується лише амортизація, яка нарахована за місяці, що відносяться до відповідного податкового (звітного) кварталу. Тобто податкове зобов'язання за I квартал звітного року, яке нараховано за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря у цьому кварталі, може бути зменшено виключно на суми амортизації основних засобів, які безпосередньо здійснюють очищення викидів забруднюючих речовин в атмосферне повітря, що нараховані за місяці цього кварталу (січень, лютий та березень). Якщо нарахована за такими основними засобами амортизація перевищує 30% від тієї частини податкового зобов'язання, яке нараховується за викиди забруднюючих речовин в атмосферне повітря, то до зменшення податкового зобов'язання приймаються лише суми амортизації в межах 30%. При цьому сума амортизації, не врахована у зменшення податкового зобов'язання з екологічного податку, на майбутні звітні (податкові) квартали не переноситься; 3) платники

екологічного податку, які ведуть бухгалтерський облік відповідно до національних положень (стандартів) бухгалтерського обліку або міжнародних стандартів фінансової звітності, нараховані і відображені у системі бухгалтерського обліку суми амортизації можуть використати під час застосування зазначеної вище податкової пільги. Фізичним особам – підприємцям, які не зобов'язані вести бухгалтерський облік, доцільно дозволити за зменшення суми податкового зобов'язання з екологічного податку враховувати суму амортизації основних засобів, яка розраховується (нараховується) відповідно до п. 138.3 ст. 138 Податкового кодексу України.

Інструментом зниження викидів забруднюючих речовин в атмосферу є також транспортні податки, хоча вони менш ефективні, ніж податки на енергію. До них належать: податки, пов'язані з володінням і використанням автотранспорту та інших транспортних засобів; податки на транспортні послуги, які відповідають загальному визначенню екологічних податків; податки, що сплачуються одноразово, пов'язані з імпортом або продажем транспортних засобів; періодичні податки.

Даний різновид екологічного оподаткування стимулює оновлення автопарку, заміщення транспортних засобів на більш енергоефективні та споживання альтернативних енергоресурсів через використання таких інструментів, як рівень податкового навантаження і диференціація податкових ставок за віком та екологічними характеристиками транспортного засобу.

Ефективність зазначеного інструменту екологічного оподаткування значно підвищують податкові пільги для придбання автомобілів, які споживають альтернативні енергоресурси та пільги на переобладнання транспортних засобів для споживання екологічно чистих видів палива. Податки на забруднення – це податки на викиди забруднюючих речовин у повітря, скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти, шумовий вплив, платежі за діяльність, пов'язану з управлінням твердими відходами. Ця група податків належить до традиційних податків Пігу.

Збільшення кількості об'єктів оподаткування екологічним податком, підвищення його ставок чи розширення його бази оподаткування у кінцевому результаті зменшує привабливість організації та ведення бізнесу, оскільки з підвищенням податків все менше прибутку буде залишатися власнику бізнесу. Тому у разі підвищення екологічного податку треба враховувати не лише те, що великий розмір екологічного податку буде стримувати забруднювачів навколишнього середовища, але й те, що це може призвести до збільшення кількості збиткових підприємств, скорочення виробництва, росту безробіття.

Якщо виходити з того, що пріоритетом екологічного оподаткування є не поповнення бюджету, а екологічні цілі (зокрема, збереження навколишнього середовища), то для досягнення цих цілей доцільно під час справляння екологічного податку запровадити механізм стимулювання платників, які вкладають кошти в екологічні програми, що передбачають встановлення на підприємствах очисних споруд і обладнання.

Одним із можливих шляхів, який дає змогу стимулювати підприємства та інші суб'єкти господарювання встановлювати очисні споруди, є застосування податкових пільг. Як установлено податковим законодавством, податковою пільгою є передбачене, зокрема, податковим законодавством або звільнення платника податку від обов'язку щодо нарахування та сплати податку, або сплата платником податку в меншому розмірі за наявності підстав, визначених п. 30.2 ст. 30 Податкового кодексу України. А в цьому пункті однією з підстав для надання податкових пільг названо характер та суспільне значення здійснюваних платниками податків витрат [68].

Платежі, пов'язані з видобутком або використанням природних ресурсів є ресурсними податками. Склад об'єктів оподаткування екологічних податків цієї групи є обмеженим, адже нині вплив діяльності з видобутку природних ресурсів на навколишнє природне середовище є недоведеним.

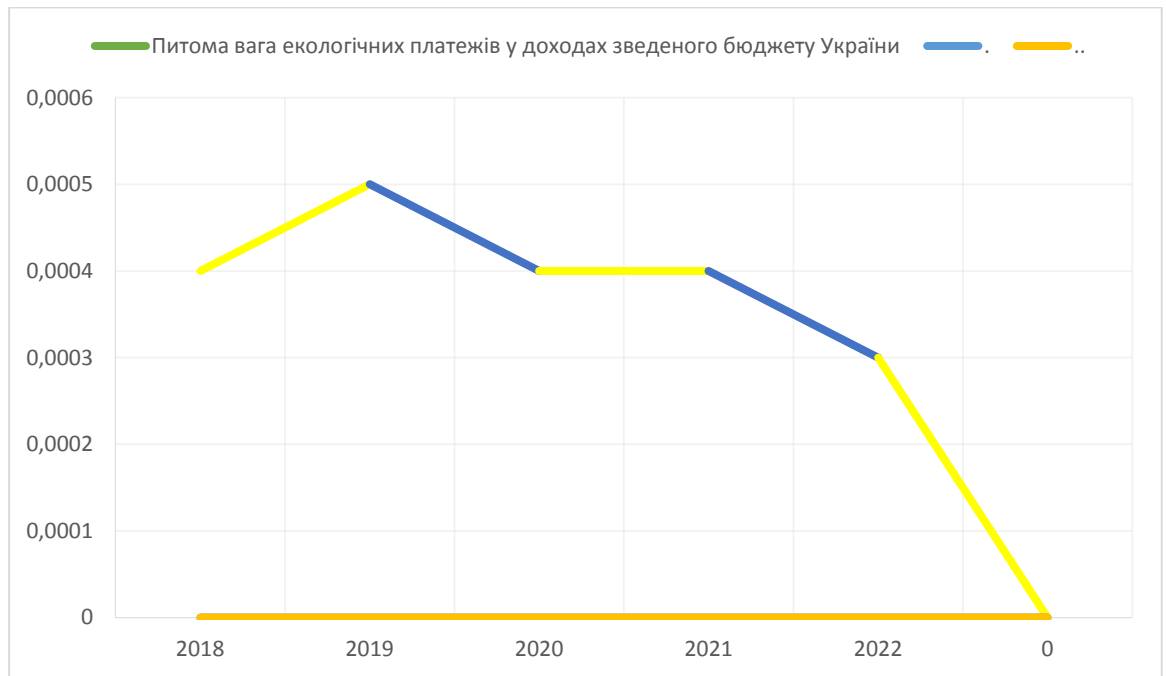

Рис. 2.4. Динаміка питомої ваги надходжень екологічних платежів у доходах зведеного бюджету впродовж 2018-2021 рр., %

Особливість податкового еколого-економічного принципу полягає в тому, що зібрані кошти надходять на бюджетні рахунки відповідного рівня та використовуються як джерело фінансування заходів спрямованих на вирішення екологічних проблем та компенсацію шкоди нанесеної навколишньому природному середовищу. Підфункцією екологічного податку є відтворювальна, яка призначена для акумуляції коштів на відновлення використовуваних ресурсів. З метою визначення можливості досягнення компенсаційних цілей екологічного оподаткування проаналізуємо видатки бюджетів на природоохоронні заходи. Розглянемо динаміку витрат на охорону навколишнього природного середовища.

Рис.2.5. Структура видатків державного бюджету на охорону природного середовища

В 2022 році видатки Державного бюджету на охорону навколишнього природного середовища склали 4 млрд 714 млн 120 тис, з місцевих бюджетів на охорону природного середовища було витрачено 512 млн 541 тис. Виходячи зі структури видатків на охорону природного середовища у 2022 році найбільше видатків було здійснено на запобігання та ліквідацію забруднення навколишнього середовища адже цей напрямок є найбільш потрібним та важливим (66,69%). Наступними були видатки на збереження заповідного фонду, тому що ми маємо оберігати те, чого в нас і так мала кількість. На дослідження та розробки було витрачено всього 4,29% найменша частка видатків.

Існує фонд охорони навколишнього природного середовища який створено на державному та місцевому рівнях у складі відповідних бюджетів з метою фінансування природоохоронних заходів та заходів, пов'язаних з раціональним використанням і збереженням природних ресурсів. Фонд охорони навколишнього природного середовища формується за рахунок [11] частини коштів, що надійшли від сплати екологічного податку, [22] частини грошових стягнень за шкоду, заподіяну порушенням законодавства про охорону навколишнє природне середовище в результаті господарської та іншої

діяльності; [36] цільових та інших добровільних внесків підприємств, установ, організацій та громадян [17]. Адміністрування штрафи за порушення природоохоронного законодавства не є вагомим джерелом наповнення фондів природоохоронного спрямування через відсутність в Україні належного інструментарію.

Основним джерелом формування Фонду охорони навколишнього природного середовища є надходження екологічного податку. Існує диспропорція щодо розподілу обсягу повноважень з охорони навколишнього природного середовища між державним та місцевими бюджетами, та розподілу екологічного податку, закріпленого за рівнями бюджетної системи для виконання цих повноважень. На державний бюджет припадає від 64% до 82% всіх бюджетних видатків на охорону навколишнього природного середовища в Україні, тоді коли на місцеві бюджети лише від 18% – 36%.

Відсоток видатків державного бюджету на охорону навколишнього природного середовища, що могли б бути профінансовані за рахунок надходження екологічного податку до державного бюджету, коливається за 2016–2020 рр. в межах від 27% до 61%. На рівні місцевих бюджетів видатки на охорону навколишнього природного середовища за рахунок надходження екологічного податку до 2018 року могли б бути профінансовані в повному обсязі (рис.).

У структурі видатків місцевих бюджетів на охорону навколишнього природного середовища видатки на запобігання та ліквідацію забруднення навколишнього природного середовища протягом 2016-2020 років зменшились майже вдвічі. Натомість у понад 5 разів зросла питома вага видатків за статтею «Інша діяльність у сфері охорони навколишнього природного середовища»

Рис.2.6. Відсоток фактичних обсягів використання коштів фонду охорони навколишнього природного середовища на рівні державного та місцевих бюджетів в період 2016-2020 років.

Таким чином, підсумувавши досліджуваний пункт роботи, можемо сказати що Держаний бюджет України має свою структуру надходжень екологічного податку та проаналізувавши її дало змогу зрозуміти, що фіскальна функція екоподатку повноцінно не реалізовується, а аналіз обсягів забруднення за складниками екологічного податку говорить про значну обмеженість реалізації регулюючої функції екоподатку через низьку фінансову мотивацію підприємств до мінімізації забруднення, що може бути пов'язано передусім з незначними розмірами його ставок.

2.3. Динаміка надходжень екологічного податку у розрізі областей України

Організація своєчасного фінансування видатків держави передбачає, існування достатньої кількості інформації щодо обсягу фінансових ресурсів у майбутніх бюджетних періодах. Прогнозування надходжень від податків є обов'язковим етапом бюджетного процесу у всіх країнах світу. В нашій країні також здійснюється планування та прогнозування бюджетних доходів в цілому та податкових надходжень за кожним видом податків [55]. Але обсяг прогнозованих податкових надходжень ніколи не співпадає з фактичними даними. Це спонукає до постійної корекції бюджету держави у період його виконання. Дані корекції зменшують ефективність роботи бюджетного процесу та доволі часто змушують до залучення певних додаткових видів запозичень зокрема к правило зовнішніх. Зазвичай невідповідність прогнозованого та фактичного обсягу податкових надходжень виникає у кризові періоди, оскільки інтенсивність та глибина кризових процесів часто є вищими, ніж у будь-яких отриманих прогнозах.

Динаміка надходжень від екологічного оподаткування до бюджетів України за останні 5 років представлена на рис.

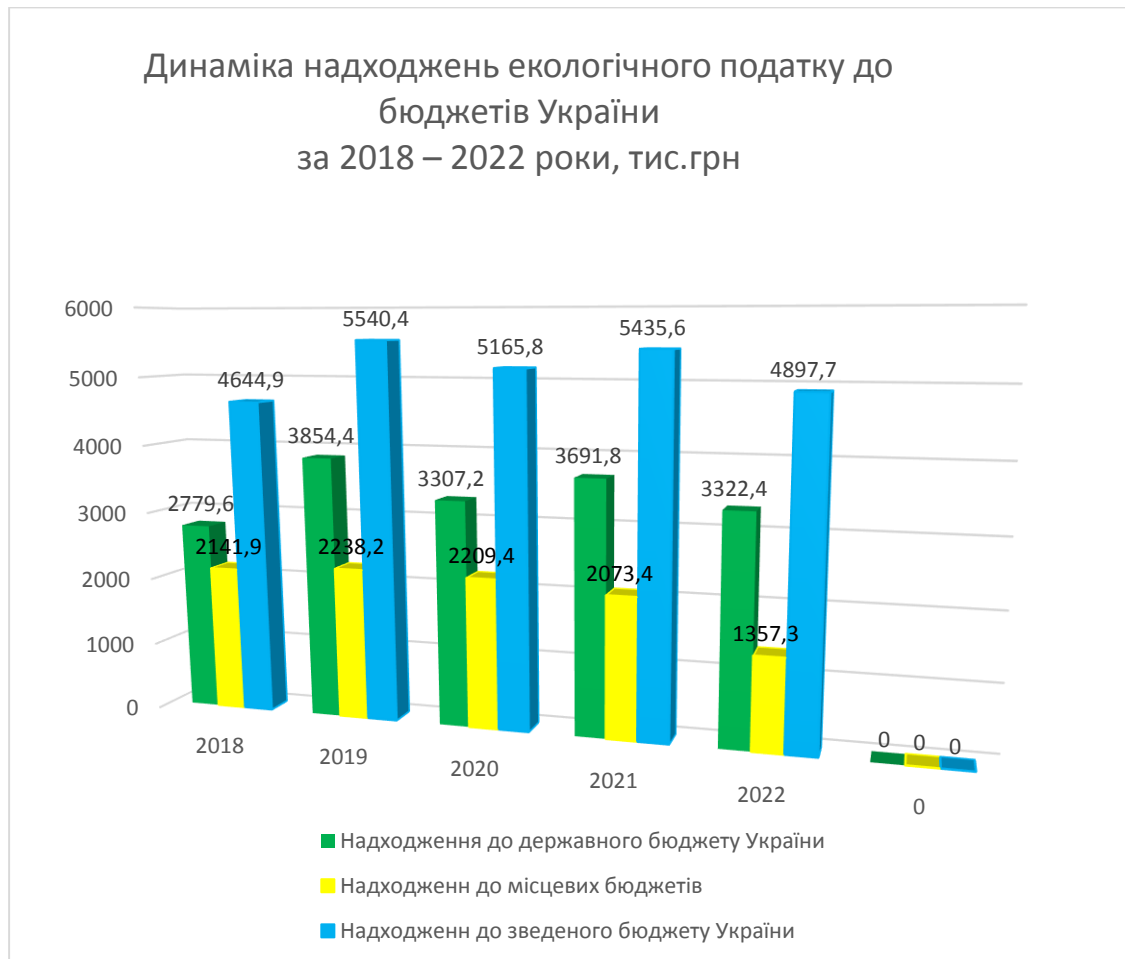

Рис.3.1. Динаміка надходжень від екологічного оподаткування до бюджетів України за останні 5 років

Отже, в загальному за 2022 рік суб'єктами які займаються підприємницькою діяльністю було сплачено 4 897 658 153 тис. екологічного податку що на 537 млн грн. менше ніж сума надходжень за 2021 рік . Найбільшими виплати були у 2019 році коли підприємства сплатили 5,5 млрд грн. Найменше надходження до місцевих бюджетів ми можемо з вами спостерігати у 2022 році яке на 716 млн грн. менше в порівнянні з попереднім роком.

Всім нам відомо що наша Україна включає в себе 24 області які також здійснюють надходження екологічного податку до зведеного бюджету країни. Нижче в таблиці ми зможемо розглянути та проаналізувати надходження від сплат цих областей.

Таблиця 5

Надходження від сплат екологічних податків до зведеного бюджету
України протягом 2018-2022 років.

Назва області, регіону	Рік					
	2017	2018	2019	2020	2021	Приріс т %
Місто Київ	16050669 80	174686333 0	200679277 0	1870515140	1820301 960	11,8
Київська область	21389980	21922800	25379220	39525820	3628152 0	41
Дніпропетров ська	57422607 0	656165410	828656700	831080300	8572166 90	33
Закарпатська	3146190	2440500	3277900	3756250	4768720	34
Івано- Франківська	5456240	9543790	30742640	59656740	3939011 0	86,1
Чернівецька	2333210	2484970	2846450	3877720	3202660	27,1
Тернопільська	3836450	4711490	6348440	6351470	7276420	47,2
Волинська	5665050	8262490	8880250	12699650	1104670 0	48,7
Рівненська	7468280	16143390	29915030	36143850	3722533 0	79,9
Житомирська	8745420	10645560	14390060	14416190	1524355 0	42,6
Вінницька	14003860	18278910	20530610	22167890	2592008 0	45,9
Одеська	10375350	16733510	18913810	280435560	2899423 0	64,2
Кіровоградськ а	7297210	9812480	9759140	13233480	1113280 0	34,5
Чернігівська	7376320	13810600	10035680	17389770	1147251 0	35,7
Сумська	11123500	14493060	14220840	13603720	1567849 0	29
Херсонська	11506340	12336460	12840870	8569240	9822490	-17,1
Луганська	16960350	6156830	10306630	11942220	1402637 0	-20,9
Хмельницька	18626840	20741700	36003060	38080440	4009364 0	53,5
Миколаївська	32483810	38815150	48023550	51129840	5766589 0	43,6
Черкаська	41821210	58633630	76669580	63129880	7575999 0	44,7
Харківська	59526050	73996630	93094470	83322300	1026150 00	41,9

Полтавська	14325740 0	173944840	200140370	204343440	2620744 00	45,3
Запорізька	54986174 0	464487390	479950190	558061210	4345203 80	-20,9
Львівська	59925841 0	662515230	803064660	538427530	7214977 60	16,9
Донецька	62828259 0	580934570	749649930	636338400	7916457 30	20,6

Статистичні дані для аналізу взяті у довоєнний період для більш точної та об'єктивного визначення ситуації без впливу військових подій. Серед усіх регіонів останніми роками вагому частку у доходах бюджету займає Дніпропетровська – 15,8%, Донецька – 14,5%, Львівська-13,3%, Запорізька – 8% та Полтавська область – 4,8%, найбільший обсяг надходжень до державного бюджету сплачувався та перераховувався підприємствами міста Київ, які в 2021 році сплатили 1 млрд 820,3 млн. грн екологічних податків що становить 33,5 в загальній структурі надходжень. На другому місці Дніпропетровська область, підприємства якої сплатили 857,2 млн в цьому значний вплив здійснив ПАТ «Арселорміттал Кривий Ріг» – 339,4 млн грн. Найменшу частку надходжень здійснили підприємства у Закарпатській області (4,7 млн.грн) та у Чернігівській (3,2 млн.грн). Нижче було б доцільним також розглянути перелік підприємств кі здійснили найбільше надходжень до бюджету.

Таблиця 6

Найбільші підприємства-платники екологічного податку у 2021 році

Платник екологічних податків	Область	Сплачено, грн	Частка від загальної суми сплаченого екоподатку, %
ПРАТ «ПВНГЗК» ПАТ «Арселорміттал Кривий Ріг» ПРАТ «ІНГЗК»	Дніпропетровська	148112080 339485030 99620150	2,7 6,2 1,8
ПРАТ «ММК Ім. Ілліча» ТОВ «ДТЕК Східенерго»	Донецька	236697590 372896360	4,4 6,9
АТ «ДТЕК Західенерго»	Львівська	686689900	12,6
ПРАТ «Полтавський Гзк»	Полтавська область	139436910	2,5
АТ «ДТЕК Дніпроенерго»	Запорізька	393511400	7,2
ДП «НАЕК «Енергоатом» ПАТ «Центренерго»	Місто Київ	1037006260 506121840	19,07 9,3

З наведеного вище видно що значну суму екологічного податку у 2021 році було сплачено підприємством ДП «НАЕК Енергоатом» – 1 млрд 37 млн 6 тис 260 грн, що становить найбільшу частку від загальної суми сплачених екоподатків по Україні.

Так з огляду на мізерну частку обсягів надходжень екологічного податку від загального обсягу оподаткування, фінансова роль екоподатку для державного, місцевих та зведеного бюджету залишається незначною та реалізується тільки для регіонів із найбільшою кількістю підприємств-забруднювачів навколишнього природного середовища та відповідно найбільшими обсягами надходжень податку.

Таблиця 7

Фінансові показники найбільших підприємств-платників у 2021 році

Платник екологічних податків	Дохід, грн	Прибуток, грн	Екологічний податок до доходу%	Екологічний податок до прибутку%
ПРАТ «ПВНГЗК»	109303155000	25282951000	0,3	1,3
ПАТ «Арселорміттал Кривий Ріг»	40723708000	20579681	0,2	0,5
ПРАТ «ІНГЗК»				
ПРАТ «ММК Ім. Ілліча»	146398329000	16368741000	0,2	1,4
ТОВ «ДТЕК Східенерго»	13286848000	48710000	2,8	765,5
АТ «ДТЕК Західенерго»	20151418000	5780610000	3,4	11,9
ПРАТ «Полтавський Гзк»	44234547000	15515034000	0,3	0,9
АТ «ДТЕК Дніпроенерго»	14332181000	-2382000	2,7	1052
ДП «НАЕК «Енергоатом»	83118205000	15396374000	1,2	6,7
ПАТ «Центренерго»	12558504000	976584	4	51,8

Екологічний податок, що включається до собівартості, по відношенню до доходу досліджуваних підприємств, незначний та становить від 0,2% до 4% (табл. 3). З огляду на незначну частку екоподатку від річного доходу мінімізація екологічного податку до сплати не стимулює суб'єкти господарської діяльності до проведення модернізації. Так підприємствам-забруднювачам вигідніше сплачувати податок за забруднення навколишнього природного середовища ніж запроваджувати маловідходні і безвідходні, ресурсо- і енергозберігаючі технології виробництва.

Таким чином, стимулююча підфункція екологічного податку в Україні не реалізована. В Україні надходження від екологічного оподаткування включають суми податку, що були сплачені за таку діяльність: [82]

- 1) викиди в атмосферне повітря забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення;
- 2) скиди забруднюючих речовин у водні об'єкти;
- 3) розміщення відходів у спеціально відведених місцях або об'єктах;
- 4) утворення та зберігання радіоактивних відходів;
- 5) викиди в атмосферне повітря двоокису вуглецю стаціонарними джерелами забруднення.

На рис. 4 наведено динаміку показників надходжень за складниками екологічного податку в Україні за 2017 – 2021 рр., яка свідчить про тенденцію до зростання за всіма показниками.

На відміну від фіскальних податків, ефективність застосування яких визначається зростанням обсягів надходжень з одночасним збільшенням бази оподаткування та джерел їх виплат, екологічне оподаткування спрямоване на зменшення бази оподаткування, тому розраховувати на стабільність надходжень від цього виду податків не варто.

Отже, підсумовуючи всі інше наведену та проаналізовану інформацію вище можна побачити та сказати що надходження від екологічного податку останні роки є незначними та не є достатньо великим джерелом наповнення бюджету це може бути спричинене певним припиненням або погіршенням економічної активності суб'єктів господарювання. Податкові надходження завжди були головним джерелом доходів державного бюджету і складали в середньому 85% його дохідної частини. Але останнім часом дані надходження зменшилися такі показники також можуть бути пов'язаними з недостатнім стимулюванням підприємств до мінімізації забруднення природного середовища. Якщо говорити про частку екологічних платежів в доходах бюджету то вона з кожним роком меншає на мою думку потрібно певним чином стимулювати підприємства організації для покращення цієї негативної тенденції.

Надходження екологічного податку від областей ми бачимо що значна кількість областей з великими підприємства які найбільше забруднюють навколишнє середовище мають найвищі показники податкових надходжень до бюджету України. Отож, в Україні донині не вибудовано ефективної моделі екологічного оподаткування та надходжень, що пояснюється перманентними змінами механізму та пропорцій розподілу надходжень від екологічних податків між державним та місцевими бюджетами.

ВИСНОВКИ І ПРОПОЗИЦІЇ

Основним призначенням системи екологічного оподаткування є стимулювання раціонального природокористування. В Україні основним елементом цієї системи є екологічний податок; природоохоронні функції також опосередковано виконують рентна плата та деякі види акцизного податку.

Реалізація природоохоронних заходів, зокрема, спрямованих на відновлення та збереження довкілля, потребує значних обсягів фінансування, при цьому важливу роль має відігравати держава. Згідно з вітчизняним податковим законодавством сутність екологічного податку полягає у грошовому вираженні збитків, які нанесені платником податку в результаті забруднення навколишнього природного середовища. Поряд з цим, справляння екологічного податку має бути спрямоване на стимулювання раціонального використання природних ресурсів

Екологічні податки є одним з основних економічних інструментів, який має не тільки покривати обсяги завданої шкоди довкіллю, але й стимулювати шкідливі виробництва за рахунок інноваційних рішень зменшувати негативний вплив на довкілля. Ефективна реалізація фінансово-економічного механізму передбачає стимулювання суб'єктів господарювання до впровадження ресурсозберігаючих технологій і заходів, спрямованих на охорону навколишнього середовища.

В результаті аналізу стану екологічного оподаткування в Україні було визначено, що чинна практика використання податкового еколого-економічного інструментарію характеризується недостатньою ефективністю та частковою втратою свого цільового призначення.

Дослідження обсягів надходжень екологічного податку до державного бюджету України дало змогу зрозуміти, що фіскальна функція екоподатку повноцінно не реалізовується, а аналіз обсягів забруднення за складниками екологічного податку говорить про значну обмеженість реалізації

регулюючої функції екоподатку через низьку фінансову мотивацію підприємств до мінімізації забруднення, що пов'язано передусім з незначними розмірами його ставок.

При постійному підвищенні ставок екоподатку з моменту його запровадження, обсяги надходжень від екологічного оподаткування до всіх рівнів бюджетної системи України як і його частка у загальному обсязі податкових надходжень залишаються незначними та недостатніми для фінансування заходів спрямованих на компенсацію шкоди нанесеної навколишньому природному середовищу.

При цьому обсяги сукупних видатків на природоохоронні заходи перевищують надходження екоподатку, а отже такі видатки фінансуються за рахунок інших доходів бюджету. Чинні пропорції розподілу екологічного податку між рівнями бюджетної системи України значно обмежують органи місцевого самоврядування щодо мобілізації фінансових ресурсів для проведення природоохоронних заходів. Як наслідок, екологічне оподаткування, як інструмент формування ефективної системи менеджменту відходів, втрачає своє цільове призначення і в кінцевому результаті не сприяє екологічній безпеці країни. Кореляція обсягів надходження від сплат екологічних податків та обсягів забруднення природного навколишнього середовища має скласти напрям подальших досліджень.

Проаналізувавши структуру екологічних податків, ми побачили, що в останні роки виявляється тенденція до збільшення питомої ваги частки плати за землю у розрізі загальної частини надходжень екологічних податків. Такі зміни призводять до позитивної тенденції надходжень від екологічних податків

Екологічні податки не можна назвати основним бюджетоутворюючим джерелом доходів, адже їх фіскальна роль в Україні незначна, а надходження від екологічних податків займають незначну питому вагу у надходженнях до доходів Державного та місцевих бюджетів. Тому ця сфера потребує

удосконалення та підвищення регулювання з боку законодавчих органів задля задоволення інтересів населення та підприємництва.

Для покращення справляння екологічних податків потрібно формувати з урахуванням досвіду декількох розвинених країн, таких як Франція, Німеччина, Данія, Фінляндія, Великобританія та інші.

Досвід цих країн свідчить про те, що екологічні податки мають бути вагомим інструментом регулювання впливу підприємництва на оточуюче середовище та мати превентивний характер задля зменшення небезпечних викидів у атмосферне повітря та водний фонд.

Аналізуючи існуючу на сьогодні вітчизняну систему екологічного оподаткування, можна прийти до висновку про необхідність у її подальшому розвитку для підвищення впливу держави на виробничі процеси в економіці з метою отримання відповідного еколого-економічного ефекту.

Вітчизняний механізм податкового регулювання у вирішенні екологічних проблем суспільства реалізується не повною мірою, оскільки відповідні норми регулювання, які діють у країнах Європейського Союзу, відсутні у Податковому кодексі України. Варто враховувати можливі ризики екологічного оподаткування: зниження платоспроможності та фінансової стійкості забруднювачів; ускладнення виконання ними податкового законодавства; неможливість повністю або частково зменшити свої податкові зобов'язання з екологічних податків перед бюджетом; додаткові витрати фіскальних органів на адміністрування таких податків; ухилення від оподаткування та незаконна діяльність суб'єктів господарювання – забруднювачів тощо.

Реалізація природоохоронних заходів, зокрема, спрямованих на відновлення та збереження довкілля, потребує значних обсягів фінансування, при цьому важливу роль має відігравати держава. Згідно з вітчизняним податковим законодавством сутність екологічного податку полягає у грошовому вираженні збитків, які нанесені платником податку в результаті

забруднення навколишнього природного середовища. Поряд з цим, справляння екологічного податку має бути спрямоване на стимулювання раціонального використання природних ресурсів. Дослідження показників Зведеного бюджету України за 2019-2022 роки показало скорочення надходжень екологічного податку, а його частка у ВВП зменшилася до найнижчого рівня в останні роки. З 2022 року національна економіка функціонує в умовах воєнного стану, що викликано повномасштабним вторгненням РФ на територію України. Це обмежило можливості багатьох платників екологічного податку через окупацію частини української території, постійні обстріли, воєнно-технологічне забруднення тощо, що спонукало законодавців внести зміни до Податкового кодексу України, які дозволяють певною мірою зменшити податкове навантаження на таких платників податку. Екологічні податки є одним з основних економічних інструментів, який має не тільки покривати обсяги завданої шкоди довкіллю, але й стимулювати шкідливі виробництва за рахунок інноваційних рішень зменшувати негативний вплив на довкілля.

Ефективна реалізація фінансово-економічного механізму передбачає стимулювання суб'єктів господарювання до впровадження ресурсозберігаючих технологій і заходів, спрямованих на охорону навколишнього середовища, зокрема, за рахунок системи податкових пільг, зменшення бази оподаткування, впровадження диференційованих ставок тощо. Перш за все, потребує вдосконалення організаційно-інформаційне забезпечення, як важливі складові вказаного механізму, в тому числі шляхом впровадження постійного контролю за суб'єктами, діяльність яких забруднює навколишнє середовище, а також моніторингу

Проведений аналіз дав змогу виявити чіткі напрями удосконалення екологічного оподаткування у Україні. Потрібно враховувати особливості та диспропорції сучасного соціально-економічного розвитку при виборі стратегії для збільшення та укріплення дохідної бази місцевих бюджетів

надходженнями від податку на майно.

Для вдосконалення стягування екологічних податків потрібно:

- встановити критерій розмежування сільськогосподарських земель при стягуванні земельного податку на ті, що оброблюються за допомогою традиційних технологій, та на ті землі, що обробляються за допомогою екологічно модернізованого устаткування і які використовуються для органічного виробництва;
- надавати податкові пільги при переході платників на маловідходні та енергозберігаючі технології;
- мою думку розширити практику застосування екологічних податків у частині оподаткування рухомих джерел-забруднювачів, відходів (автомобільні шини, акумуляторні батареї, поліетиленові пакети) і джерел забруднення в сільському господарстві (пестициди, добрива);
- встановлювати ставки екологічного податку у такому розмірі, щоб вони були вищими граничних витрат на зменшення викидів забруднюючих речовин;
- оподатковувати за пільговими ставками підприємства, які зменшують обсяги викидів, скидів та розміщення відходів;
- звільнювати від оподаткування підприємств на період їх реконструкції та модернізації з метою підвищення екологічності виробництва;
- оподатковувати шкідливий вплив фізичних та біологічних факторів на навколишнє природне середовище та людину (шум, вібрація, електромагнітне випромінювання);
- підвищити збір за забруднення навколишнього середовища, збільшивши плату за скидання одиниці маси забруднюючої речовини до європейського рівня;
- ввести збір на захист навколишнього середовища;
- встановлення підвищених норм амортизації основних виробничих природоохоронних фондів; - заохочення лісовідновлення, надаючи позики на пільгових умовах та стимулюючи охорони ґрунтів; надання субсидій та

створення угод по лісозахисту;

- привести у відповідність до європейських стандартів національну модель спостереження та прогнозування антропогенного впливу на довкілля для оцінки регіонального та транскордонного перенесення забруднюючих речовин і парникових газів;

Все це на мою думку потребує наша країна для удосконалення надходжень від екологічного податку, я гадаю що саме ще покращить економіку нашої держави да збільшить надходження платежів від екологічного податку до Державного бюджету.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 06.10.2022 р. № 2654-IX. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-17. Ст. 112. / (дата звернення: 14.09.2023).
2. Про управління відходами: Закон України від 20.06.2022 р. № 2320-IX. Голос України. 2022. № 141.
3. Податкова система та шляхи її реформування (2001). Функції, які виконують податки. Бібліотека економіста.
4. Офіційний державний веб-портал бюджету для громадян. в Україні: Реалії та напрями вдосконалення з урахуванням світового досвіду. (Монографія). Київ: Либідь.
5. Офіційна сторінка Міністерства фінансів України. Дані та аналітика. Державний веб-портал бюджету для громадян.
6. Онлайн-платформа «SaveEcoBot». Екологічні податки України. Інформація щодо сплати до Зведеного бюджету України по платниках – суб'єктах природних монополій та платників рентної плати за користування надрами.
7. Аналітичний портал «Слово і Діло». Екологічний податок: хто сплатив найбільше у 2021 році.
8. Онлайн видання «ECOBUSINESS». Екологія підприємства». Роль та завдання екологічного податку.
9. Сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній та судового реєстру для захисту від рейдерських захоплень і контролю контрагентів «Опендатабот».
10. Онлайн-платформа «SaveEcoBot». Екологічні податки України. Інформація щодо сплати до Зведеного бюджету України по платниках – суб'єктах природних монополій та платників рентної плати за користування надрами (далі – Екоподатки). Історія сплат екоподатків 2016 – 2021.

11. Офіційна сторінка Рахункової палати України. Екологічний податок за викиди не стимулював підприємства суттєво скоротити їх кількість.
12. Утворення та поводження з відходами за 2000 – 2020 роки: статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2020.
13. Медіаплатформа про екологічну політику України «Ecopolitic.com.ua». Україна зменшила викиди вуглецю на 62,5%. Інфографіка.
14. Скиди забруднених зворотних вод у поверхневі водні об'єкти за 2017 – 2020 роки: статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2020.
15. Загальний обсяг відходів, накопичених протягом експлуатації, у місцях видалення відходів по регіонах: статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2020.
16. Офіційна сторінка асоціації «Асоціація управління відходами». Про відходи в Україні. Деталі в цифрах.
17. Утворення та поводження з відходами за 1995 – 2020 роки: статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2020. URL:
18. Застосування способів управління відходами за 2017 – 2020 роки: статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2020.
19. Поточні витрати на охорону навколишнього природного середовища по регіонах: статистичний збірник / Державний комітет статистики України. Київ, 2020.
20. Офіційний державний веб-портал бюджету для громадян «Open budget». Структура бюджету за видатками.
21. Бойко О. Я. Теоретичні підходи та методи формування сучасної податкової системи [Електронний ресурс] / Бойко О. Я. // Теорія та практика державного управління. – 2017. – Вип. 3. - С. 101-108

22. Податкова система: Навчальний посібник / [Волохова І. С., Дубовик О. Ю., Слатвінська М. О. та ін.]; за заг. ред. І. С. Волохової, О. Ю. Дубовик. – Харків: Видавництво «Діса плюс», 2019. – 402 с
23. DoingBusiness 2020. Ukraine - [Electronicresource]. - Access mode
24. Тіньова економіка в Україні. Результати дослідження 2019 року
25. Голян В. А., Сундук Т. Ф., Поліщук Л. М. Публічні природоохоронні видатки в умовах децентралізації: стратегія нарощення. Економіка та держава. 2019. № 2. С. 10-16.
26. Дорохова Л. М., Куровська Н. О. Формування екологічної складової державної регіональної фінансової політики. Наукові горизонти. 2019. № 4 (77). С. 35-43.
27. Касперевич Л. В. Сучасний стан та особливості фінансового забезпечення природоохоронних програм. Науковий вісник Херсонського державного університету. 2017. Вип. 24. Ч. 2. С. 29-33.
28. Копетчук О. В. Проблеми сучасного механізму фінансування природоохоронних заходів в Україні. Збалансоване природокористування. 2018. № 2. С. 77-81.
29. Мартинюк І. В. Проблеми фінансування охорони навколишнього природного середовища в Україні. Агросвіт. 2017. № 11. С. 9-14.
30. Самусевич Я.В., Солодуха М.В., Теницька І.А. Перспективи реформування системи екологічного оподаткування в Україні з урахуванням досвіду ЄС. Інфраструктура ринку. 2018. Випуск 25. С. 579–586.
31. Козюк В., Шиманська О., Возьний К. Тенденції екологічного оподаткування в Європі. Світ фінансів. 2019. № 4(61). С. 8–22.
32. Найденко О.Є. Проблеми екологічного оподаткування та шляхи їх вирішення. Економіка і суспільство. 2017. Випуск 8. С. 627–633.
33. Булавинець В.М. Екологічне оподаткування як інструмент «зелених» фінансів. Ефективна економіка. 2020. № 12. DOI: <https://doi.org/10.32702/2307-2105-2020.12.116>. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/12_2020/118.pdf

34. Покатаєва О.В., Віхорт Ю.В. Український і зарубіжний досвід використання податкового інструменту у сфері екологізації національної економіки. Держава та регіони. Серія : Економіка та підприємництво. 2017. № 1(82). С. 159–164.
35. Авраменко Н.Л., Шпильківська З.В. Шляхи удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні. Молодий вчений. 2017. № 2(17). С. 58–63.
36. Канонішена-Коваленко К. Екологічний податок від А до Я. Київ : Фондація «Відкрите Суспільство». 2017. 105 с.
37. Довкілля України. Статистичний збірник / Державна служба статистики (2020). byudzhetu
38. Україна в рейтингу екологічної ефективності у 2016 році [Електронний ресурс] / Економічний дискусійний клуб.
39. Закон України «Про Основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2020 року» від 21.12.2010 № 2818-17 [Електронний ресурс] / Верховна Рада України.
40. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 08.07.2010 №2456-VI.
41. Водний кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 06.06.1995
42. Мединська Н. В. Трансформація екологічного оподаткування в контексті інвестиційного забезпечення модернізації природоохоронної інфраструктури / Н.В.Мединська // Інвестиції: практика та досвід. –2022. –№4. –С.48-53.
43. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]: Кодекс України від 02.12.2010
44. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо забезпечення збалансованості бюджетних надходжень [Електронний ресурс]: Закон України від 30.11.2021

- 45.Порядок ведення Національного реєстру викидів та перенесення про Національний реєстр викидів та перенесення забруднювачів
- 46.Про охорону навколишнього природного середовища [Електронний ресурс]: За-кон України від 25.06
- 47.ФедчишинВ. Застосування екологічних податків в Україні: аналітична записка. Центр економічної стратегії, 2022. –50с
- 48.Environmental tax. Glossary. Eurostat: website.
- 49.Open budget: веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua>.14.Pigou A.C. The Economics of Welfare.London: Macmillan, 1920.
- 50.Вінічук М. В., Рижкова А. А. Проблемно-цільове програмування детінізації економіки України в контексті збалансованого соціально-економічного розвитку. Актуальні проблеми зміцнення економічної безпеки держави та суб'єктів господарської діяльності : матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Львів, 16 квітня 2021 р.) / за заг. ред. В. С. Бліхара. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2021. 184 с. 6.
- 51.Вовк В. І. Екологічна економіка – від доктрини до політики. 2004. URL: https://www.sd4ua.org/wpcontent/uploads/2015/02/vovk_v.pdf (дата звернення: 30.10.2022).
- 52.Податкова політика: теорія, методологія, інструментарій : навчальний посібник / під редакцією д-ра екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., д-ра екон. наук, проф. Майбутова І. А. Х. : ВД «ІНЖЕК», 2010. 492
- 53.Дяченко О. П. Теоретико-методологічні засади державної політики протидії розвитку тіньової економіки в Україні : монографія. Одеса : Фенікс, 2018. 295 с.
- 54.Yoshihiro H. Effect of environmental tax evasion on pollution havens within the EU's dual regulation system. SN Business & Economics. 2022. Vol. 2(194). Pp. 1-25. - 00368-2 10.
- 55.Кубатко В. В. Державна політика детінізації економіки України з урахуванням економіко-екологічних факторів : дис... канд. екон. Наук : 08.00.03. Суми, 2019. 221 с. 11.
- 56.Тютюнник І. В. Детінізація національної економіки на

основі управління податковими розривами : дис... д-ра екон. Наук : 08.00.03. Суми, 2020. 471 с. 12.

57.Baksi S., Bose P. Environmental Regulation in the Presence of an Informal Sector. Working Paper: 2010. № 2010-03. Department of Economics, The University of Winnipeg.. 58.Шиманська К. В. Проблеми екологічного оподаткування в Україні: облікові аспекти тінізації екологічних платежів. Рекомендовано до друку радою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького, Протокол № 3 від 6 листопада 2014 р., 185 с. 59.Захаркіна Л.

С., Новіков В. М. Екологічне оподаткування в Україні: перспективи удосконалення на основі зарубіжного досвіду. Вісник СумДУ. Серія Економіка. 2020. Вип. 4. С. 121-130.

60. Канонішена-Коваленко К., Шевченко Л. Екологічний податок від А до Я. Київ: Фундація «Відкрите Суспільство». 2018.

61.. Касперович Ю. В. Розвиток цифрових інструментів податкового адміністрування та контролю. 2021.

62. Антипов В. Слухання комітету ВРУ з питань екологічної політики та природокористування «Розподіл та використання екологічного податку в Україні: сучасний стан та пріоритетні напрями реформування». 2021.

63.Берзіна С., Яреськовська І. Екологічний податок та економічні інструменти стимулювання зеленої модернізації промислових підприємств. Онлайн засідання громадської ради Міндовкілля 18 січня 2021.

64.Мішенін Є. В., Ярова І. Є. Системна оцінка результативності екологічного оподаткування у контексті соціально-еколого-економічної безпеки просторового розвитку. Збалансоване природокористування. 2019.

65.Бутнік-Сіверський О. Б., Петренко О. П. Тінізація економіки та інтелектуальної економіки як загроза національній безпеці країни та їх детінізація : монографія / за наук. ред. Бутнік-Сіверського О. Б.. 2020. 108 с.

66. Турлова Ю. А. Протидія екологічній злочинності в Україні: кримінологічні та кримінально-правові засади : дис... д-ра юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2019. 485 с.
67. Ярощук Д. О., Охріменко О. О. Інтеграція вітчизняних наукомістких виробництв у глобальні ланцюги доданої вартості. Актуальні проблеми економіки та управління. Київ, 2020.
68. Кравців В. С., Жук П. В. Практика использования инструментов эколого-экономического регулирования в Украине. *Ochrana zivotneho prostredia z pohladu ekonomickej teorie*. Košice, 2015. С. 256-267.
69. Веклич О. О. Пропозиції щодо посилення дієвості застосування в Україні податку на викиди двоокису вуглецю. *Ефективна економіка*. 2018. № 9.
70. Економічні аспекти управління природними ресурсами та забезпечення сталого розвитку в умовах децентралізації влади в Україні / ред. М. А. Хвесик, С. О. Лизун. Київ: ДУ ІЕПСР НАН України, 2017. 72 с.
71. Варламова І. С. Екологічне оподаткування як основа сталого розвитку національної економіки. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 8. С. 807-810.
72. Нікітішин А. Податкове регулювання як інструмент державної екологічної політики. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2017. № 2. С. 126-137.
73. Чала О. А. Сучасні аспекти розподілу екологічного податку в контексті забезпечення екологізації національної економіки. *Ефективна економіка*. 2015.
74. Новицька Н. В. Досвід країн ЄС у сфері екологічного оподаткування. *Збірник наукових праць Університету державної фіскальної служби України*. 2016.
75. Звітність. Річні звіти про виконання Державного бюджету. Державна казначейська служба України: сайт. 2020.
76. Синютка Н. Г., Яструбський М. Я. Фіскальні стимули реалізації державної енергетичної політики та реформування вищої школи. *Бізнес Інформ*. 2017. №

7. С. 214-219. 11. МВФ пропонує запровадити вуглецевий податок у всьому світі на рівні \$70 за тону викидів. Екопростір: сайт. 05.05.2019.
77. Анпілова Є. С., Клименко В. І., Трофимчук О. М. Просторовий аналіз розповсюдження забруднень поверхневих вод і ґрунтів засобами ДЗЗ та ГІС. Екологічна безпека та природокористування. 2017
78. Офіційний сайт ЮНЕП. URL: http://www.oecd-ilibrary.org/environment/green-financeandinvestment_24090344. 2. Green Finance for Developing Countries. Needs, Concerns and Innovations // United Nations Environment Programme. 2016.
79. Finance Incentives in China, PWC. URL: http://www.pwchk.com/home/eng/green_finance.
80. Худякова Л. С. Международное сотрудничество в развитии «зеленого» финансирования. Деньги и кредит. 2017. № 7. С. 10–18. 5.
81. Карлін М. Проблеми й перспективи використання «зелених» фінансів територіальними громадами: світовий досвід та Україна. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2018. № 1 (13). С.148-156. 6. Питання, порушені місцевими органами влади під час проведення виїзних нарад та круглих столів в областях України.
82. Островецький В. І. Перспективи розвитку екологічного оподаткування в Україні. Фінанси України. 2020. № 10. С. 112-124.
83. Проект закону про Державний бюджет України на 2022 рік. 15.09.2021. Верховна Рада України.
84. Адміністративно-територіальний устрій України: методологічні основи та практика реформування: монографія / наук. ред. В. С. Кравців. Львів: ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України, 2016. 264 с. (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
85. Про основні засади (стратегію) державної екологічної політики України на період до 2030 року: Закон України від 28.02.2019 р. № 2697-VIII. Законодавство України.

- 86.Липко А. С. (2015). Екологічне оподаткування в Україні: проблеми та перспективи. Молодіжний економічний дайджест, 1, 146-150. <http://ir.kneu.edu.ua:8080/bitstream/2010/10517/1/146-150.pdf>
- 87.Мішенін Є. В., Ярова І. Є. (2019). Системна оцінка результативності екологічного оподаткування у контексті соціально-еколого-економічної безпеки просторового розвитку. Екологічна безпека, 1, 38-47.
- 88.. Поліщук Л. М. (2019). Екологічне оподаткування в умовах децентралізації: пріоритети та інституціональне забезпечення. Агросвіт, 23, 73-78.
4. Авраменко Н. Л., Шпильківська З. В. (2015). Шляхи удосконалення системи екологічного оподаткування в Україні. Молодий вчений, 2(17), 58-63.
- 89.Найденко О. Є. (2017). Проблеми екологічного оподаткування та шляхи їх вирішення. Економіка і суспільство, 8, 627-633.
- 130 Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 4' 2020
6. Сучек С. (2018). Екологічне оподаткування: європейський досвід та перспективи його застосування в українських реаліях. Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, 3, 85-93
- 90.Порфирьев Б. Н. «Зеленые» тенденции в мировой финансовой системе. Мировая экономика и международные отношения. 2016. № 9. С. 5–16.
- 91.Сундук А. Аналіз змістовних характеристик фінансово-економічного регулювання у сфері природокористування. Економіст. 2017. № 12. С. 31–34.
- 92.Замасло О. Т. Податкова система України: теорія, методологія, практика : монографія. Львів : ЛНУ ім. Івана Франка, 2017. 420 с.
- 93.Варламова І. С. Екологічне оподаткування як основа сталого розвитку національної економіки. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015.
- 94.Europe 2020: A strategy for smart, sustainable and inclusive growth. Communication from the Commission. European Commission. Brussels
95. .Соціальна економіка: навч. посіб. 2-ге вид., без змін / [О. О. Беляєв (кер. авт. кол.), Є. Б. Ніколаєв (наук. ред.), А. В. Келічавий та ін.]. Київ: КНЕУ, 2016
- 93.Наукові дискусії. Регіональна економіка. 2016. № 3. С. 142–162.